

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТА:
ДЕРЖАВА, СУСПІЛЬСТВО, ПРОФЕСІЯ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ X СТУДЕНТСЬКОЇ
МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Житомир 2019

Рекомендовано до друку рішенням кафедри суспільних наук.

Протокол №13 від 10 травня 2019 р.

Редколегія:

Мельничук Ігор Анатолійович, – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, голова

Романюк Неля Йосипівна - доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Суліменко Олександр Григорович – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Сіницький Андрій Цезарович – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Махорін Геннадій Леонідович – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Шевчук Світлана Федорівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Шевченко Олександр Миколайович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Мельничук Вікторія Вікторівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Марченко Світлана Давидівна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних наук ЖНАЕУ

Михайлова Тетяна Іванівна – асистент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, секретар

Рецензенти:

Власюк Ігор Миколайович – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ходаківський Євгеній Іванович – доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії та інтелектуальної власності Житомирського національного агроекологічного університету

Формування особистості студента: держава, суспільство, професія: збірник матеріалів X студентської міжвузівської науково-практичної конференції (10 квітня 2019 р., м. Житомир). – Житомир: ЖНАЕУ, 2019. – 103 с.

Збірник матеріалів містить наукові статті та тези доповідей подані на X студентську міжвузівську науково-практичну конференцію «Формування особистості студента: держава, суспільство, професія», яка відбулася в ЖНАЕУ (м. Житомир) 10 квітня 2019 року.

Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам, магістрантам, студентам і всім, хто цікавиться проблемами формування суспільно-політичних, філософсько-культурологічних та соціально-психологічних ціннісних орієнтацій студентської молоді.

Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.

ЗМІСТ

Передмова	4
Школьник Я. Московська політика Богдана Хмельницького в 1654 р.....	5
Комаренко М. Ідеологія «Сарматизма».....	9
Осецький Д. Особа Петра I в російській історіографії XVIII – поч. XIX ст..	12
Петричук О. Конституція Пилипа Орлика: актуальні аспекти.....	15
Михайлюк А. Історіографія розвитку реформації у Польській державі.....	19
Махов О., Патинська М. Філософські погляди у творчості Т. Г. Шевченка.....	23
Карпов О., Устименко В., Прус П. Еволюційна теорія Дарвіна і християнство.....	26
Корейко В. «Переселення волинських селян до Сибіру в кінці XIX – на початку XX століття».....	30
Опанасюк С. Стан єврейської освіти та її обмеження в Україні.....	37
Макарчук І. Діяльність отамана Струка на Волині в 1921 р.....	40
Тимошенко С. Система привілеїв у радянській державі	43
Кондратюк Н. «Вороги народу» в УРСР у 1930-х рр.....	46
Ісаєв В. «Волонтери Полісся» у волонтерському русі України.....	48
Рачківський А. Державна молодіжна політика України.....	56
Юрчук В. Освіта як чинник соціальної мобільності.....	59
Дубишевська Т. Вплив інтернет спільнот на сучасне суспільство.....	62
Маринін Р. Віртуальний вимір буття молоді.....	66
Атрощенко А. Особливості молодіжної субкультури.....	70
Павленко А. Сучасні субкультури: сутність та вплив на молодь.....	72
Іщук Л. Про що пишуть у соціологічних журналах.....	76
Лихотворик К. Категорії та поняття соціології праці та зайнятості.....	78
Ревчук Н. Особливості формування екологічної свідомості молоді.....	81
Комар К. Алхімія як форма переднаукового знання.....	85
Дяченко Р. Логіка – наука про мислення.....	89
Нагорний Д. Логіка Пор-Рояля.....	94
Карпов О. Основи наукової раціональності в філософії науки К. Поппера..	97

ПЕРЕДМОВА

10 квітня 2019 року в Житомирському національному агроекологічному університеті відбулася X студентська міжвузівська науково-практична конференція «Формування особистості студента: держава, суспільство, професія». Організатором конференції стала кафедра суспільних наук ЖНАЕУ за підтримки деканату факультету обліку та фінансів і ректорату університету. До участі у конференції долучилися студенти, магістранти та аспіранти ЖНАЕУ, а також студенти і магістранти ЖДУ імені Івана Франка.

Незважаючи на агроекологічне спрямування нашого університету, дисципліни соціально-гуманітарного циклу відіграють важливу роль у навчальному процесі і особливо у формуванні особистості студента, громадянина, фахівця. Це засвідчила активна участь студентів різних спеціальностей у конференції. Озвучені на конференції доповіді підтвердили неабиякий інтерес студентів до вивчення суспільних та гуманітарних дисциплін та формування у них наукового бачення історичних, філософських, політологічних, соціологічних, психологічних та культурологічних проблем.

Міждисциплінарний характер конференції дав можливість окреслити коло найбільш цікавих і актуальних для студентської молоді питань як історичного, загальнофілософського та культурологічного характеру, так і проблем сучасного суспільно-політичного життя та студентського повсякдення.

Результати конференції засвідчують підготовку університетом не просто фахівця, а високоосвітченої особи з активною громадянською позицією!

Координатор конференції **Світлана Марченко**

Школьник Ярослав
студент 4 курсу історичного факультету
ЖДУ імені Івана Франка
Науковий керівник - канд. іст. наук
О. І. Жуковський

МОСКОВСЬКА ПОЛІТИКА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В 1654 РОЦІ

В умовах гібридної війни яку веде Російська Федерація проти Української держави все більше необхідно повернутися і заглибитись у витоки формування україно-російських (на той момент україно-московських) відносин, наслідки яких ми спостерігаємо і дотепер.

Історіографія проблеми є доволі репрезентативною. Ця тема стала предметом наукового зацікавлення низки дослідників, серед яких виокремимо праці Віктора Горобця «Московська політика Богдана Хмельницького: дипломатична риторика та політична критика», Михайла Брайчевського «Приєднання чи возз'єднання?», а також Тараса Чухліба з його працею «Козаки і монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648-1721рр».

Мета роботи – прослідкувати становлення та динаміку розвитку україно-московських відносин у 1654 році.

Національно-визвольна війна українського народу, що розпочалася на початку 1648 року під проводом Богдана Хмельницького, поставила перед ним і козацькою старшиною безліч нагальних проблем щодо осмислення державотворчих перспектив: формування політичної системи Козацької держави, виборювання політичної автономії у складі Речі Посполитої чи повного державного суверенітету. У ході Визвольної війни, коли нерідко воєнні успіхи і поразки випереджали осмислення їх значення для державотворення, гетьман та його наступники вимушені були уточнювати, суттєво корегувати, під зовнішньополітичними впливами і керуючись власними пріоритетами і орієнтаціями, свої ідеї і дії.

Від самого початку Національно-визвольної війни Богдан Хмельницький значну роль приділяв відносинам з іноземними державами, адже саме від їхнього ставлення в деякій мірі залежав успіх війни, яку розпочав Хмельницький в 1648 року. Головним завданням Б. Хмельницького, починаючи з другої половини 1648 року було утвердження Українського гетьманату як васальнозалежної держави під протекторатом якогось із монархічних дворів Заходу (Трансільванія), Сходу (Росія), Півдня (Туреччина) чи Півночі (Швеція).

Українсько-російські відносини на даному етапі розпочинаються з листа гетьмана до московського царя Олексія Михайловича 18 червня 1648 року. У цьому документі гетьман пише царю, що він зичив би для своєї землі такого господаря як цар і що, якби на те була воля Божа, то він зі всім Військом Запорозьким готовий служити йому [3, с. 49]. Цар не поспішав з остаточною відповіддю: він мав свої розрахунки. Проте інтерес до України був такий великий, що за роки Визвольної війни Москва надіслала до Б. Хмельницького 13 посольств. Але Московія боялася встрявати в черговий виснажливий конфлікт з Польщею. Вона вдоволено спостерігала за процесом взаємного виснаження Польщі й України. Разом з тим «московська карта» не була єдиною зброєю в дипломатичному арсеналі Богдана Хмельницького [2, с. 48]. Він налагоджував контакти з Трансільванією, Молдавією, Кримським ханством.

Проте політична реальність початку 50-х років змусила українське керівництво шукати союзників у боротьбі з Польщею. Укладання Переяславського договору у 1654 році можна розцінювати як перемогу української дипломатії, що давала їй можливість продовжувати національне державотворення. Укладання союзницького договору з Москвою створило сприятливі умови для вирішення військово-стратегічних завдань, що стояли перед керівництвом.

У ході українсько-російських переговорів, незважаючи на твердий намір українського керівництва зберегти самостійність Війська Запорозького, представникам уряду Олексія Михайловича вдалося внести до заключних документів окремі положення, які певною мірою обмежували внутрішню і зовнішню політику України. Зокрема, московська сторона відхилила запропонований Чигирином варіант фінансових взаємин, який передбачав виплату сюзерену щорічної заздалегідь визначеної суми данини. Натомість Москва запропонувала і добилася внесення до остаточного тексту документів положення про те, що збір податків з українського населення повинна була здійснювати місцева адміністрація, але від імені царя та під контролем його представників. Не менш важливим обмеженням суверенітету України стала заборона встановлення та підтримання дипломатичних зносин між нею та варшавським і стамбульським дворами та зобов'язання інформувати Москву про характер стосунків України з іншими правителями. Значна частина українського населення не приховувала невдоволення необхідністю складати присягу царю й відмовлялися від неї (не присягнула Запорозька Січ, духовенство, козацтво Уманського та Брацлавського полків).

Найпоширенішим в оцінці українсько-російського союзу є твердження дослідників, котрі оцінюють Переяславсько-московський договір як такий, що узаконював стосунки номінального васалітету. Т. Чухліб стверджує, що можна говорити лише про визнання гетьманом Б. Хмельницьким номінальної васальної підлеглості московському цареві Олексію Михайловичу. Але навіть і це не стримувало українського володаря від проведення самостійної зовнішньої політики, яка досить часто розходила з планами Москви. [4, с. 81].

Взагалі, пропагована в радянський час теза про прагнення українського народу до «возз'єднання з Росією як кінцева мета визвольної боротьби» не витримує критики. У даному контексті вельми переконливим є майже класичний вислів, сформульований М. Брайчевського, щоб довести, що «акт возз'єднання» був кінцевою метою Визвольної, війни, потрібно як мінімум

довести, що український народ боровся «головним чином проти власної національної незалежності» [1, с. 13-20]

Надалі Б. Хмельницький у своїй політиці щодо Москви, прагне зберегти військовий союз із царем і в той же час досягти домовленостей з іншими державами, які б зацікавились у створенням антипольської коаліції.

Отже, міжнародні та внутрішньополітичні події, що відбувалися після 1654 року, переконливо засвідчили недотримання Москвою взятих на себе зобов'язань протектора перед козацькою Україною. Зокрема, цю думку підтверджує підписання Росією Віленського трактату з Польщею у 1656 році. Проте, з часом під впливом певних суб'єктивних чинників укладення українсько-російських домовленостей 1654 року перетворилися з рядової (хоча й дуже важливої з огляду на тогочасну внутрішньополітичну та міжнародну ситуацію) зовнішньополітичної акції гетьманського уряду на легенду про «возз'єднавчу» Переяславську раду.

Список використаних джерел та літератури

1. Брайчевський М. Приєднання чи возз'єднання?. Торонто: Нові дні, 1982. 72 с.
2. Горобець В. Московська політика Богдана Хмельницького: дипломатична риторика та політична практика // Український історичний журнал. К.: Наукова думка, 1995. №4. С. 45-56.
3. Лист до Олексія Михайловича від 8 (18) червня 1648 року // Документи Богдана Хмельницького (1648–1657). К., 1961. С. 48-49.
4. Чухліб Т. Козаки і Монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648–1721 рр. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. 616 с.

Комаренко Марія
студентка 3 курсу історичного факультету
ЖДУ ім. І. Франка
Науковий керівник - канд. іст. наук
Г. А. Міщук

ІДЕОЛОГІЯ «САРМАТИЗМА»

Процес формування національної самосвідомості в Польщі в XVI-першій половині XVII ст. отримав свій відбиток у ідеології так званого сарматизму. Походження терміна пов'язане з міфом, який склався в першій половині XV ст. і обґрунтовував особливе походження польського дворянства - шляхти від племені сарматів. Часто зустрічаються в польській науковій літературі формулювання «епоха сарматизму» або «культура сарматизму», що відображають цю історико-культурну періодизацію і відносяться до відрізка польської історії з кінця XVI до 20-х років XVIII ст. Сформувавшись в XVI-XVII ст. в шляхетському середовищі, вони визначили своєрідність польського суспільства та стереотипи поведінки дворянства, а пізніше і інших верств [1].

Основоположною тезою сарматизму був міф про особливе походження польського народу, під яким розумілося тільки дворянство. Ця ідеологія виникла в шляхетському середовищі на ґрунті особливого політико-правового статусу дворянського стану в Польській державі та суспільстві XVI- XVII ст. На відміну від інших центральноєвропейських країн, де в даний період починали складатися нові, буржуазно-капіталістичні відносини, в Польщі відбувалося подальше зміцнення та консервація феодално-кріпосницьких порядків, які оформились в барщинно-фільваркову систему землеробства. На початковому етапі це призвело до підйому економіки, зростанню та розвитку міст, активізації торгівлі, а також - до стрімкого і небувалого за масштабами збагачення польського дворянства (шляхти) - єдиного стану, що володів правом земельної власності. Економічне

домінування шляхти безпосередньо відбилося і на її політичному становищі в суспільстві.

Своєрідністю соціальної структури польського суспільства була розмитість і рухливість меж між станами. Шляхта була головним станом держави, що визначалося її особливим правовим статусом і чисельністю, проте значні економічні, конфесійні та регіональні відмінності породжували істотну станову неоднорідність, що згладжувалась в деякій мірі уявленнями про рівність всіх шляхтичів і усвідомленням приналежністю до єдиної спільноти. Важливим фактором дворянської консолідації виступила сукупність правових та соціокультурних традицій, що знайшло вираження в суспільній свідомості Речі Посполитої.

Виключне становище шляхти в суспільстві і державі в XVI ст. стало тією соціально-правовою основою, на якій формувалася станова ідеологія польського дворянства - сарматизм. Елементи цієї ідеології існували в суспільній свідомості поляків на протязі декількох століть, видозмінюючись і міфологізуючись. Ідеологія сарматизму легко адаптувалася до будь-яких умов і була здатна функціонувати в будь-якому національному середовищі.

Зміст терміна «сарматизм» змінювався в польській мові протягом декількох століть. У польській громадській думці XVIII -XIX ст. сарматизм пов'язувався насамперед з періодом «шляхетської республіки» в історії Речі Посполитої, зі старовинними польськими звичаями, історичними традиціями і з образом шляхтича-сармата.

В кінці XIX ст. під «сарматизмом» мався на увазі комплекс звичаїв, традицій, стереотипів, які, на думку обивателів, характеризували типового поляка до середини XVII ст. У 20 -30 рр. XX ст. він ототожнювався з традиціями і поглядами польського дворянства так званого «старопольського» періоду історії. «Сарматським» іменувалося і польське мистецтво, і особливий прошарок культури доби барокко.

Найбільший дослідник самосвідомості польської шляхти - Я.Тазбір розглядав сарматизм, як ідеологію польського дворянства XVI - XVII ст. та

національну своєрідність культури шляхетської Речі Посполитої, основні принципи якої сформувалися раніше - в другій половині XVI ст. На його думку, вони надали незаперечний вплив на систему уявлень інших станів суспільства, що призвело в період Нового часу до формування національного польського менталітету на сарматській основі [2].

Таким чином, узагальнюючи основні трактування польської історіографії сарматизму, можна зробити висновок про те, що в ній домінує уявлення про сарматизм як синтез станової ідеології та матеріальних форм побуту й барокової культури, поширених в центральній та східній Європі. Під сарматською ідеологією розуміється сукупність соціально детермінованих і закріплених в політико-правомовному устрої держави Речі Посполитої поглядів, політичних традицій, станових норм і моральних ідеалів. Причини такого тривалого функціонування, «живучості» елементів цієї ідеології можливо криються в особливостях економічного ладу Польщі та в так званій «сарматизації католицизму» [3,s.232].

Будучи ідеологією традиційного суспільства, сарматизм розглядає дотримання (або повернення) до освячених давниною традицій як єдино можливий механізм виживання суспільства та держави. Йому притаманний ізоляціонізм і ксенофобія, є зворотною стороною мегаломанії і самоідеалізації.

Пристосовність і поширеність сарматської ідеології зумовлено тим, що в реальній дійсності сарматизм, був не тільки зведенням певних норм, а й стилем життя.

Унікальність сарматського національного міфу полягає в його подвійності, в суміщеності рис усталеного світу середньовічного християнства та динамічної спрямованості в майбутнє. Це поєднання робить сарматську ідеологію особливо «живучою» і гнучкою, бо вона однаково апелює і до раціонально-історичного і до підсвідомо-міфологічного типу мислення[4,c.165]. Риси міфу надають ідеям сарматизму тимчасову стійкість, стабільність; риси утопії задають перспективу розвитку. На міфологічне

підставу можна «надбудувати» практично будь-який тезу. А традиція не тільки пов'язує ці елементи воедино, але через механізм передачі спадщини вводить сарматизм в колективну свідомість народу.

Список використаних джерел та літератури

1. Керпер Н. Этнические стереотипы в польском национальном сознании XIII—XIV веков (по данным Великопольской хроники). URL: http://www.polska.ru/polska/historia/hist_stereotyp.html.
2. Tazbir J. Rzeczpospolita i swiat. Wroclaw, 1971; Tazbir J. Rzeczpospolita szlachecka. Warszawa, 1973; Tazbir J. Kultura szlachecka w Polsce. Warszawa, 1978; Tazbir J. Swiat panów pasków. Warszawa, 1986; Tazbir J. Polskie przednurze. Warszawa, 1987.
3. Bardach J., Lenodorski B., Pietrzak M. Historia ustroju i prawa polskiego. Warszawa, 1994. S. 232.
4. Лескинен М.В. Мифы и образы сарматизма. Истоки национальной идеологии Речи Посполитой. М.: Институт славяноведения РАН, 2002. С. 165.

Осецький Дмитро
студент 3 курсу історичного факультету
ЖДУ ім. І. Франка
Науковий керівник - канд. іст. наук
Г. А. Міщук

ОСОБА ПЕТРА І В РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

XVIII- ПОЧ. XIX СТ.

Петро І відноситься до числа найбільш яскравих постатей російської історії. Увага до його особистості та діяльності не слабшає.

Історична література періоду XVIII- поч. XIX ст. аналізує місце Петра І в суспільній свідомості того часу, містить громадську думку стосовно особи Петра І та його царювання, розкриває поступову зміну історичної думки від прославлення Петра І до критики його діяльності.

Значним дослідженням, пов'язаним з питаннями вивчення особи Петра І та його епохи є 6-ти томне видання «История царствования Петра

Великого» М.Г. Устрялова [2]. Сподвижник Петра, канцлер І.І. Головкін стверджував, що тільки завдяки першому російському імператору його піддані «з темряви нікчемності і невідання вступили на театр слави і приєдналися до освічених держав європейських» [3]. Такий погляд надовго стає домінуючим у російській історичній літературі, присвяченій Петру І. В другій половині XVIII ст. накопичуються передумови, що ведуть до змін в трактуваннях особистості та діяльності Петра І. Починали позначатися довготривалі наслідки петровських перетворень, що сприяли появі нових людей – освічених, талановитих, самостійних, ініціативних. В епоху Катерини II відбувається зростання національної самосвідомості, що веде до розвитку історичної науки. У контексті змін, що відбуваються спадкоємність з петровської епохою починає усвідомлюватись освіченими людьми того часу з набагато більшою повнотою. Інтерес до національного минулого, в тому числі і до епохи петровських перетворень, зростає під впливом ідей просвітництва. Політичним ідеалом для просвітителів виступає освічений монарх, головне джерело благодіянь для простого, неосвіченого народу. Ще одна риса екатерининського часу має пряме відношення до поширення історичних знань взагалі і - про Петра І зокрема. Це період, коли до вивчення минулого звертаються не тільки дворяни, а й вихідці з інших станів. Один з них - курський купець Іван Іванович Голіков (1735-1801), який здобув широку популярність як автор багатотомних творів про Петра І [4]. В його працях відсутнє критичне ставлення як до свого героя, так і до використаним матеріалів. Значення праць Голікова визначається їх змістовністю, великою кількістю різноманітних фактів і переказів з епохи Петра, а також громадським резонансом, який вони викликали відразу ж після виходу в світ. Якщо рівень розвитку масової історичної свідомості є одним з основних факторів розвитку історіографії, то слід визнати особливу заслугу Голікова в пробудженні читацького інтересу до історії Російської імперії. Поодинокі опоненти швидкого прославлення Петра І вперше з'явилися серед людей дворянсько-бюрократичної еліти екатерининської доби. В їх працях звичайне

захоплення перетворювачем Росії поєднувалося зі спробами критичного осмислення та аналізу його діяльності. Ряд дуже гострих висловлювань такого роду належить княгині Катерині Романівні Дашковій (1743/1744-1810). Її погляд на царя-реформатора відбивав реалії «катерининського століття», з висоти досягнень якого, багато в чому підготовлених саме реформами першої чверті XVIII ст., вельможна та освічена княгиня розмірковувала і про «великі завоювання» допетровської Росії, і про її забезпеченість «всіма джерелами сили і багатства», і про «невігластво і дурість європейських народів», своєчасно не помітили всього цього [5, с.172-174]. Характеристика особистості і діяльності самого Петра I також була дана Дашковою з позицій свого часу та свого кола. Недоліки виховання, буйство пристрастей, жорстокість, грубість, самовладдя, надмірне захоплення всім іноземним, як і простим ремеслом, на шкоду «добрих рис наших предків» і найпершим обов'язків государя, вже ніяк не відповідали рисам ідеального монарха в століття освіченого абсолютизму Катерини II [5, с.172-174]. Дашкова цілком чітко означила ідею про наявність в історії Росії менш болючої альтернативи Петровським перетворенням. Про шкоду насильства, застосованого Петром I стосовно народних звичаїв, традицій та обрядів, і про те, що поступово під впливом часу та обставин, самі пособи, могли відбутися потрібні зміни «в народних засадах і образі розуміння», писав Іван Микитович Болтін (1735-1792) [6,с.350]. В 1791-1792 рр. в «Московському журналі» починають друкуватися «Письма русского путешественника» Миколи Михайловича Карамзіна (1766 - 1826) [7], в яких автор висловив не тільки загальне захоплення Петром I, а й особисте почуття вдячності йому, причетності до його справи, яке об'єднувало його з багатьма освіченими російськими людьми тієї епохи. В кінці XVIII ст. петровська політика європеїзації Росії представлялася Карамзіну розумною та такою, що повністю відповідає завданням свого часу, суворі та радикальні заходи царя-реформатора - цілком обгрунтованими, спроби ж знайти в історії Росії якусь альтернативу Петру I викликали нерозуміння та опір [7, с.416]. Суперечливе

бачення ролі Петра I, з одного боку-руйнівник основ національного життя, з іншого-цар реформатор було властиво для покоління освічених людей поч. ХІХст.

Список використаних джерел та літератури

1. Анисимов Е.В. Государственные преобразования и самодержавие Петра Великого в первой четверти XVIII века. СПб., 1997. С. 3 - 4.
2. Устрялов Н.Г. История царствования Петра Великого. Т. 1. Господство царевны Софьи. СПб., 1858. С. XI - LXXXVIII.
3. Миронов Б.Н, Социальная история России периода империи (XVIII-начало XX в.): Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства. В 2-х т. СПб.. 1999.
4. Голиков И.И. Деяния Петра Великого, мудрого преобразователя России, собранные из достоверных источников и расположенные по годам [В 12 ч.]. М., 1786 – 1789.
5. Дашкова Е.Р. Записки княгини Е.Р. Дашковой. М., 1990. С. 172 - 174.
6. Болтин И.Н. Примечания на историю древния и нынѣшня Россия господина Леклерка. СПб., 1788. Т. II. С.350, 363.
7. Карамзин П. М. Письма русского путешественника // Избранные соч. в 2 т. Том 1. М.-Л., 1964. С. 416, 418.

Петричук Оксана
студентка 1 курсу факультету
економіки та менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. іст. наук
С. Д. Марченко

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Суспільно-політичне життя сучасної України характеризується кризою та протистоянням усіх гілок влади, незавершеністю конституційного процесу. Впродовж усіх років незалежності надзвичайно гострим було і залишається нині питання формування українського конституціоналізму. Неодноразові спроби внесення змін до конституції, намагання вдосконалити Конституцію України з урахуванням сучасних викликів та потреб суспільства – це ті чинники, які роблять актуальними наукові дослідження

історичних передумов українського конституціоналізму, а саме – конституції Пилипа Орлика.

Пилип Орлик відомий як гетьман України після Івана Мазепи. Він мав нелегкий та тернистий шлях у житті і потребував неабияку силу, як і моральну так і фізичну, щоб стати тим, ким ми його знаємо. Народився гетьман на Віленщині у 1672 році. Пилип здобував освіту у Києво-Могилянському колеґіумі, де формувалися його лідерські здібності та національні ідеї. У віці 26 років він стає кафедральним писарем київської митрополії, а через два роки – головним канцеляристом у військовій канцелярії. У цей час Пилип визначає свої принципи та показує гарні здібності, тому у 1706 році він стає генеральним писарем Запорозького війська та надійним помічником гетьмана Мазепи [1]. Пилип Орлик був солідарний з Мазепою щодо створення спілки з участю Польщі та Швеції задля отримання свободи України від влади російського царя Петра Першого [2].

Після смерті Івана Мазепи Пилипа Орлика обирають гетьманом на козацькій раді у Бендерах. За часів своєї влади він намагався поширити свій вплив на Правобережній та Лівобережній Україні як військовим, так і дипломатичним шляхом. На посаді гетьмана Пилип Орлик уклав союзні договори зі Швецією, Османською імперією та Кримським ханством. Гетьман мав глибокі знання з іноземних мов, таких як польська, латинська, французька, італійська, німецька, болгарська та сербська. Перш за все, це було наслідком його постійних політичних еміграцій, де він шукав підтримки у різних державах з метою відновлення своєї влади над Українською козацькою державою, яка знаходилась під тиском Речі Посполитої [2].

Пилип Орлик був високоосвіченим, з національно-політичним розумом, свідомим патріотом та борцем за незалежну Україну. Він зробив значний внесок у формуванні держави та навіть заклав базу демократичної системи державного правління, створивши конституцію у 1710 році, відому як «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» . Орлик

являв собою цілком новий тип патріота, який навіть у важких умовах політичної еміграції не забував про відновлення самостійності української держави.

Конституція Пилипа Орлика випереджала свій час, вона утверджувала громадянські ідеї. Більш того, вона вважається першою демократичною Конституцією світу, бо відображала систему вільної та незалежної держави, яка заснована на праві народу на власну думку та самовизначення [3]. Цей документ був сформований на ліберально-демократичних засадах, які існують дотепер у нашому цивілізованому світі.

Пилип Орлик став новатором у підході і шляху організації державної системи влади, сформувавши засади відповідальності чиновників за розкрадання держмайна, розмежування обов'язків Генеральної Ради та гетьмана. Також він наголосив на незалежності судової гілки влади [3].

Конституція складалася з преамбули та 16 статей. Документ був написаний двома мовами – латиною та староукраїнською. Законодавча гілка влади належала парламенту, який називався Генеральна Рада. До складу цієї Ради входили старшини, генеральні радники, цивільні полковники, сотники, представники Запорозької Січі. Документ передбачав, що парламент мав працювати систематично, хоча лише тричі на рік. На засіданнях мали вирішуватись питання безпеки, спільного блага та громадських справ. Важливою складовою цієї конституції, на мою думку, є встановлення облігації звіту від гетьмана щодо його виконаної роботи та подальших планів. Також існував фактор імпичменту, тобто Генеральна Рада могла зняти гетьмана з влади, якщо мала б до нього недовіру.

Виконавча влада належала гетьману, хоча вона була обмежена певними статтями. Наприклад, у 6, 7, 8 статтях було стверджено, що гетьман не має права на власну алокацію державними скарбами та землею, йому заборонено самостійно призначати певних людей на посади, та вести одноосібну владу, особливо зовнішню. Головними обов'язками гетьмана були координування ефективності уряду, скликання сесій, зовнішнє представництво Війська

Запорізького та затвердження результатів голосувань [3]. Також у дев'ятій статті конституція трактує вибори як «необхідний компонент демократії». Надзвичайно цікавим пунктом у статті стало звернення уваги на жінок, а особливо на жінок козаків, які овдовіли, бо вони не притягувалися до сплати податків [4].

Варто зауваження, що чинності документ так і не набув, адже він був написаний в умовах вигнання на еміграції. Але для України цей документ зіграв важливу роль у розвитку державотворення, він став фундаментом незалежності України та сформував її право на це, обґрунтував можливість формування парламентської демократичної республіки, став важливим етапом у розвитку українського конституціоналізму.

Конституція Пилипа Орлика відіграла важливу роль у подальшому формуванні світових конституцій.

Список використаних джерел та літератури

1. Пилип Орлик [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://kozaku.in.ua/getmanu/110-pilip-orlik.html>.
2. Чухліб Т.В. ОРЛИК Пилип [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с.: іл. – Режим доступу до ресурсу: http://www.history.org.ua/?termin=Orlyk_P (останній перегляд: 19.12.2018)
3. Конституція Пилипа Орлика: перша демократична конституція у світі, актуальна досі [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://24tv.ua/konstitutsiyi_pilipa_orlika_odna_z_pershih_v_yevropi_aktualna_do_si_n947142.
4. Сугацька Н.В. Конституція пилипа орлика як пам'ятка політико-правової думки. – Стаття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.apdp.in.ua/v48/10.pdf>.

Михайлюк Анастасія
студентка 2 курсу історичного факультету
ЖДУ імені І. Франка
Науковий керівник - канд. іст. наук
Г.А. Міщук

ІСТОРІОГРАФІЯ РОЗВИТКУ РЕФОРМАЦІЇ У ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Історичне дослідження процесів перебігу Реформації у Польській державі нараховує велику багаторічну історіографічну спадщину, яку складають праці більшою мірою польської, і, меншою мірою, німецької, російської та англо-американської історіографії.

Залежно від концептуальних підходів, загальний масив історичних робіт науковці розподіляють за проблемно-хронологічним принципом на п'ять основних етапів дослідницького розвитку, в межах яких застосовувались різні оцінки та підходи до аналізу історичного явища.

Перший етап – середина XVII – 30-ті рр. XIX ст. – визначається процесом накопичення фактичного матеріалу в межах польської та німецької історіографії. Роботи цього періоду вирізняються своїм релігійно-апологетичним характером, закріпленим протестантською історіографічною традицією. Початок історичного аналізу реформаційного руху в Польщі був покладений польськими протестантськими істориками А. Венгерським, В. Венгерським С. Любінецьким та Х. Сандіусом [1]. Висвітлення історії польської Реформації здійснювалось здебільшого з конфесійних позицій, часто історичний аспект викривався на тлі висвітлення теологічної проблематики.

Остаточна перемога контрреформації в Речі Посполитій в середині XVII ст. зумовила переміщення дослідження історії польського реформаційного руху за межі держави, переважно на німецькі землі. Головні наробки репрезентували праці С. Лаутербаха, Ф. Бока та Х. Фрізе[2].

Другий етап – 30-ті рр. XIX – початок XX ст. – характеризується пануванням позитивістського підходу до дослідження польської Реформації, представленого в роботах польських, німецьких та російських авторів. Працям цього періоду притаманна чітка емпірична спрямованість та орієнтація на фактографічність. Вивченню регіональних особливостей перебігу польської Реформації присвячена серія праць Ю. Лукашевича[3]. Перші спроби комплексного висвітлення історії польської Реформації здійснені дослідниками В. Красинським, Ю. Буковським та В. Закржевським[4]. У другій половині XIX ст. історія польської Реформації отримала відображення в узагальнюючих працях представників краківської історичної школи Ю. Шуйського і М. Бобжинського[5], які інтерпретували реформаційний рух в якості одного із проявів «шляхетської анархії». Проте, подальше вивчення проблеми Ю. Шуйським призвело до перегляду істориком категорично негативної оцінки Реформації, визнання її помітного внеску до розвитку польської культури. У 80-х роках XIX ст. тема Реформації в Польщі опинилась в центрі уваги російських істориків, зокрема в працях О. Левицького та П. Жуковича[6]. Проте найбільш повного розкриття історія польського реформаційного руху отримала в роботах дослідників М. Любовича та М. Карєєва, які зупинились передусім на політичних аспектах проблеми[7].

Третій етап – перша половина XX ст. – пов'язаний із поглибленням тематичної спеціалізації досліджень з історії польської Реформації як багатоаспектного історичного явища. Посилення наукового інтересу до культурної спадщини польського реформаційного руху відобразили дослідження польських авторів Т. Грабовського, О. Брюкнера, Г. Мерчінга і К. Ходиницького[8]. Починаючи з 1919 р. вивчення історії польської Реформації інституційно зосереджується навколо спеціально заснованого «Товариства з історії Реформації в Польщі». Офіційним друкованим виданням товариства став щорічник «Реформація в Польщі», який почав систематично виходити з 1921 р. під редакцією С. Кота. Постійними

авторами видання стали польські дослідники Г. Барич, О. Бартел, С. Бодняк, М. Вайсблум, К. Гурський, С. Тинц, Б. Ульяновський та Л. Хмай. Помітне місце серед праць цього періоду починає займати аріанська тематика, вивчення якої відображало пошук польськими авторами специфічних рис польської Реформації на прикладі конфесії, що виникла на місцевому ґрунті. Серед праць німецьких дослідників цього періоду необхідно відзначити роботи історика Т. Вотшке, який зосередився на висвітленні перебігу Реформації у Великопольщі[9]. Тісний взаємозв'язок реформаційного руху із особливостями соціально-економічного розвитку Польської держави простежив у своїй праці американський автор П. Фокс[10].

Четвертий етап – 50-ті – друга половина 60-х років ХХ ст. – ознаменований домінуванням марксистського підходу до дослідження проблем польської Реформації в умовах встановленого в польській історичній науці ідеологічного диктату. У роботах З. Огоновського Реформація в Польщі отримала чітке визначення широкого суспільно-політичного руху, в основі якого були закладені механізми класової боротьби[11].

П'ятий етап, що характеризується пануванням методологічного плюралізму у дослідженні історії польської Реформації, триває з другої половини 60-х рр. ХХ ст. до сучасності. Відмова від абсолютизації марксистських положень у польській історичній науці співпала із новим етапом розвитку світової історичної думки, «інтелектуальним поворотом» середини ХХ ст., зміщенням акцентів із соціальної та політичної історії на користь свідомісної та культурної. Зокрема, аналіз феномену релігійної толерантності у Польщі реформаційної доби знайшов своє відображення у монографіях Я. Тазбора, М. Космана і М. Королько[12]. Політичний вимір польської Реформації зайняв центральне місце у роботах Л. Ярмінського, Я. Волошина, Т. Кемпи та Й. Дворжачкової[13].

Реформація ХУІ століття була не тільки релігійною, але й соціальною подією, яка перевернула світогляд людей європейської культури.

Список використаних джерел та літератури

1. Wengerscii A. Libri quattor Slavoniae Reformatae. Amstelodami, 1679; Węgierski W. Kronika zboru ewangelickiego krakowskiego. Kraków, 1651; Lubieniec S. Historia Reformationis Polonicae. Freistadii, 1685; Sandii C. Bibliotheca antitrinitariorum. Freistadii, 1684.
2. Lauterbach S. Arianosocinismus olim in Polonia. Franckfurt, 1725; Bock F. S. Historia Antitrinitariorum. Regiomonti, 1779; Friese Ch. Kirchengeschichte des Königreichs Polen. Th. 2 : Beiträge zu der Reformationgeschichte in Polen und Litthauen besonders. Wrocław, 1786.
3. Łukaszewicz J. O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiej Polsce. Poznań, 1835; Łukaszewicz J. Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poznań, 1853.
4. Krasinski W. Historical sketch of the rise, progress and decline of the Reformation in Poland : [in 2 vol.] L., 1840; Dzieje Reformacji w Polsce : [w 2 t.] / zebrał i oprac. Lulian Bukowski. Kraków, 1883; Zakrzewski W. Powstanie i wzrost Reformacji w Polsce. Lipsk, 1870.
5. Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie. Kraków, 1879; Szujski J. Odrodzenie i Reformacja w Polsce. Warszawa, 1880.
6. Левицкий О. Социнианство в Польше и Юго-Западной Руси // Киевская старина. 1882. – № 4–6; Жукович П. Кардинал Гозий и польская церковь его времени. Спб., 1882.
7. Любович Н. История Реформации в Польше : кальвинисты и антитринитариане. Варшава, 1883; Кареев Н. Очерк истории реформационного движения и католической реакции в Польше. М., 1886.
8. Grabowski T. Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. Kraków, 1906; Grabowski T. Literatura aryańska w Polsce. Kraków, 1908; Grabowski T. Literatura luterańska w Polsce wieku. Poznań, 1920; Brückner A. Różnowiercy polscy. Warszawa, 1905; Merczyng H. Zbory i senatorowie protestancy w dawnej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1904; Chodynicki K. Reformacja w Polsce. Warszawa, 1921.
9. Wotschke T. Geschichte der Reformation in Polen. Leipzig, 1911.
10. Fox P. Reformation in Poland : Some Social and Economic Aspects. Baltimore, 1924.
11. Ogonowski Z. Arianie Polscy. Warszawa, 1952; Tazbir J. Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wrocław, 1953.
12. Tazbir J. Państwo bez stosów. Warszawa, 1967; Tazbir J. Dzieje polskiej tolerancji. Warszawa, 1973; Tazbir J. Reformacja w Polsce : szkice o ludziach i doktrynie. Warszawa, 1993; Kosman M. Protestanci i kontrreformacja. Wrocław, 1978; Korolko M. Klejnot swobodnego sumienia. Warszawa, 1974.
13. Jarmiński L. Bez użycia siły : działalność polityczna protestantów w Rzeczypospolitej u schyłku XVI wieku. Warszawa, 1992; Wołoszyn J. W. Problematyka wyznaniowa w praktyce parlamentarnej Rzeczypospolitej. Warszawa, 2003; Kempa T. Wobec kontrreformacji : protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w

końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku. Toruń, 2007; Dworzaczkowa J. Bracia czescy w Wielkopolsce w XVI i XVII wieku. Warszawa, 1997.

Махов Олександр, Патинська Марина
аспіранти ЖНАЕУ,
Науковий керівник - канд.філос.наук
С. Ф. Шевчук

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Творчість Тараса Григоровича Шевченка гідно завершує внесок, зроблений кирило-мефодіївцями в розвиток національної самосвідомості, що істотно визначив зміст філософської культури України XIX ст. Адже друга чверть — середина XIX ст позначені в Україні початком розробки філософії української ідеї як теоретичної самосвідомості українського національного відродження, що визначає спрямування розвитку культури України цього періоду.

Ідеї Великого Кобзаря, зокрема українська національна ідея, його антропологізм, ставлення до мови, науки, релігії, осолливо актуальні сьогодні, коли відновлюється та формується нова національна ідентичність.

Твори бунтівного поета, що несли в народ ідею повалення самодержавства, розкривали проблеми життя і смерті, любові й віри, сумління – того, що становить зміст моральних та філософських проблем. Т. Г. Шевченко, сповідуючи антропоцентризм, суттю якого є визнання людини центром буття Всесвіту, сприйняття суцього через призму устремлінь, переживань, потреб Людини, став духовним батьком, творцем і рятівником нації, повернув самоповагу українцям. У системі літературних образів його творчого доробку – людина нового типу, високим моральним ідеалом якої є вільний дух, відстоювання свободи й гідності особистості, справедливості, неприйняття будь-яких форм гноблення [2, 34].

Його антропоцентричні погляди знайшли відображення в змалюванні історичних подій, у релігійних мотивах, зокрема в ідеалізації Богоматері, у ставленні до Бога, до природи та людини. Україна для Шевченка – першоджерело буття народної культури, національної традиції. Він опоетизував ідеальне майбутнє України, у якому людина звільнена від політичної залежності, від закріпачення людини людиною, що є основою демократичного суспільства [1, 79].

Особливе місце в осмисленні зазначених ідеалів Т. Шевченко відводив темі дітей, сирітства, калік, самотності. У багатьох творах порушував важливі морально-етичні питання, проблеми родинного виховання, ролі сім'ї у вихованні дітей, забезпеченні їх гідного життя. Оскільки змістом моєї дисертаційної роботи є державне регулювання управління установами соціального спрямування, то дане дослідження має суттєве значення [4, 9].

Творчий геній Т. Г. Шевченка – видатного українського письменника, етнографа, видатного борця за свободу і незалежність українського народу – сформував власну філософську концепцію та програму створення ідеального суспільства, першоосновою якого були б братерство, справедливість та рівноправ'я. Розглядаючи минуле і сучасне України, Шевченко творить «філософію трагедії», як філософію свого народу і сприймає її як власну трагедію. В цьому виразилась єдність власних помислів та бажань мислителя і поета з потребами народу.

Тарас Шевченко, незважаючи на свою геніальність, мав досить суперечливі погляди, зокрема стосовно релігії: з одного боку, він був глибоко віруючою людиною, часто перечитував Біблію, ідеалізував Богоматір, антропологізував Христа, цінував у ньому найкращі людські риси – святе, високе, правдиве, а з іншого – у своїх творах дуже часто ставив під сумнів сам факт існування Бога [4, 183].

Щодо того, до яких саме філософських течій можна віднести поета, існує багато суперечливих думок. Він не відносив себе до якогось одного напрямку філософії, якихось течій чи шкіл, не сповідував якихось принципів

характерних для певного напрямку, а творив задля єдиної мети – визволення народу. Саме тому в творах Шевченка можна зустріти риси і романтизму, і реалізму, і символізму, і антропоцентризму і багатьох інших напрямків. Понад усе прагнув знищення кріпацтва, ліквідації самодержавства, національного гноблення й щиро вірив у те, що настане час, коли його рідний народ буде вільним, зможе спокійно жити й розвиватися – це і був його світогляд, його філософська концепція [3, 28].

Єдиним напрямком філософії, до якого, поза всякими сумнівами, можна однозначно віднести поета, є гуманізм. Його ставлення до будь-якої людини як до особистості, яка має право на вільний розвиток, той факт, що в своїх творах поет зображав негативних героїв лише у випадку, коли потрібно було підкреслити добро і позитивні риси інших героїв, а також той факт, що, незважаючи на ненависть до царизму, поет не відчував ненависті до російського народу, який так само конав у неволі – говорять про надзвичайний гуманізм поета. Узявши до уваги релігійні погляди Шевченка, його гуманізм, можна впевнено вважати його представником християнського гуманізму, в центрі якого – людина, що прагне вільно зростати й розвиватися, і який стоїть на засадах поваги, гідності та справедливості.

Тарас Григорович Шевченко став виразником багатьох філософських ідей, що, як бачимо, мають загальнолюдську цінність.

Список використаних джерел літератури

1. Грабович Дж. Шевченко міфотворець / Грабович Дж. – К., 1992. – 230 с.
2. Світова велич Шевченка: Збірник матеріалів про творчість Т. Г. Шевченка : В 3 т. – Київ, 1964. – Т. 1.-340 с.
3. Сумцов М. Гуманізм Шевченка // Збірник пам'яті Тараса Шевченка (1814–1914) / М. Сумцов. – Київ, 1915. – С. 24 – 30.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К.: Орій, 1992. – 230 с.

Карпов Олексій, Устименко Володимир, Прус Павло,
аспіранти ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. філос. наук
С. Ф. Шевчук

ЕВОЛЮЦІЙНА ТЕОРІЯ ДАРВІНА І ХРИСТІЯНСТВО

Чарльз Роберт Дарвін (1809-1882) — англійський науковець, що створив теорію еволюції, запропонувавши разом з Альфредом Уолесом принцип природного добору. Дарвін опублікував книгу «Походження видів шляхом природного добору», в якій пояснював еволюційний процес шляхом природного і статевого добору. Його теорія викликала жорстокі нападки, оскільки суперечила біблійному вченню про походження живих організмів. Ця теорія шокувала церкву та ліберальних мислителів. Появу теорії Дарвіна можна порівняти з відкриттям рентгенівських променів. У своєму дослідженні ми розглянемо основний зміст еволюційної теорії та її вплив на християнську релігію та подальший розвиток науки.

Дарвін походив із нонконформістського середовища. Хоча деякі члени його сім'ї були вільнодумцями, відкрито заперечували традиційні релігійні вірування, сам він спочатку не піддавав сумніву буквальну істинність Біблії[1]. Він ходив до англіканської школи, потім у Кембриджі вивчав теологію і готувався стати пастором. Проте його віра похитнулась під час кругосвітньої подорожі на кораблі «Бігль», де він перебував як натураліст.

Подорожуючи на «Біглі», Дарвін все ще дотримувався ортодоксальних поглядів і цілком міг посилатися на авторитет Біблії в питаннях моралі, проте поступово почав розглядати історію творіння, в тому вигляді, в якому вона представлена в Старому Заповіті, як помилкову і таку, що не заслуговує на довіру: «... усвідомив те, що Старий Заповіт з його до очевидності хибною історією світу, з його вавилонською вежею, веселкою як знаменням заповіту і т. д. ...заслуговує на довіру не більше, ніж священні книги індусів чи вірування якогось дикуна».[1]

Спираючись на узагальнення та науковий аналіз фактичного матеріалу, зібраного під час подорожі, Дарвін робить висновок, що людські істоти

виникли внаслідок розвитку з більш ранніх видів мавп, які змінювалися протягом мільйонів років, а це суперечило традиційній християнській теорії, згідно якої кожен вид був створений Богом.

Розробляючи свою теорію природного добору, Дарвін навіть писав про релігію як про племінну стратегію виживання, вірячи в Бога як у верховну істоту, що визначає закони цього світу. Однак, його віра поступово слабшала з часом, а після смерті його дочки Енні в 1851 році, Дарвін остаточно втратив віру у християнство. Пізніше, коли його запитували про релігійні погляди, він писав, що ніколи не був атеїстом, у тому сенсі, що не заперечував існування Бога, і що загалом «було б правильніше визначити стан його розуму як агностичний».

Разом з цим, окремі висловлювання Дарвіна можна розцінювати як дійстичні або атеїстичні. Так, шосте видання «Походження видів» (1872 рік) закінчується словами в дусі деїзму: «Є велич у цьому погляді, за яким життя з його різними проявами Творець спочатку вдихнув в одну або обмежене число форм, і, тим часом як наша планета продовжує обертатися, згідно з незмінними законами тяжіння, з цього простого початку розвинулося і продовжує розвиватися нескінченне число найпрекрасніших і найдивовижніших форм».

При цьому Дарвін відзначав, що уявлення про розумного творця як першопричину «володіло ним саме в той час, коли він писав «Походження видів», але саме з цього часу його значення почало, вкрай повільно і не без багатьох коливань, все більше і більше слабнути». Як атеїстичні, можна розцінювати висловлювання Дарвіна в його листі Гукеру (1868 рік): «... не згоден, що стаття правильна, вважаю невірним твердження, ніби релігія не спрямована проти науки... проте коли я кажу, що вона неправильна, я аж ніяк не впевнений, чи не було б розумнішим для людей науки повністю ігнорувати всю сферу релігії». В «Автобіографії» Дарвін писав: «Так потроху закрадалася в мою душу зневіра, і врешті-решт я став зовсім невіруючим. Але відбувалося це настільки повільно, що я не відчував ніякого жалю і

ніколи з тих пір навіть на єдину мить не засумнівався у правильності мого уявлення. І справді, навряд чи я в змозі зрозуміти, яким чином хтось міг би бажати, щоб християнське вчення виявилось істинним, бо якщо воно таке, то нехитрий текст [Євангелія] показує, очевидно, що люди невіруючі — а в їх число треба було б включити мого батька, мого брата і майже всіх моїх найкращих друзів — понесуть вічне покарання. Огидне вчення!» [2].

Віра — психічний (ментальний) стан переконаності в істинності чогось, яке виникає як наслідок пізнавальної діяльності суб'єкта; [5] хоча деякі схильні трактувати віру як ефективний метод пізнання, що неодноразово критикувалось [5] Віра виникає як сприйняття людиною чого-небудь (тверджень, свідчень, фактів тощо) як істинного, правдивого, без попередньої перевірки на підставі тільки внутрішнього, суб'єктивного переконання. Сприйняте на віру не потребує ніяких доказів.

Теорія Дарвіна стверджує, що людина виникла внаслідок еволюції з нижчих тварин шляхом природного відбору. Це означає, що людина не була створеною Богом.

Лівінгстон (1971: 228) зауважив, що «інтерпретація Дарвіном природи набагато більше шкодить християнському світобаченню, ніж революція Коперника або Ньютона». Він пояснював: «якщо теорії цих ранніх учених і вносили певні корективи в християнські концепції про місце людини і Бога у Всесвіті, однак вони не загрожували християнській доктрині про створення людини, її гріхопадіння та спокуту».

Говер і Хенсон (1988) зауважили: «теорія Дарвіна стверджує, що людина виникла від мавпи». Це твердження означає, що людина є прямим продовженням мавпи, яка є просто твариною. Як результат, теорія еволюції, ставить під сумнів унікальність людини і авторитет, наданий їй Богом (Бут. 2:28). Наскільки це можливо щоб людина володарювала на твариною, яка повинна бути її предком.

Теорія еволюції видів мала колосальний вплив на християнську віру, фундамент якої похитнувся. Особливо це стосується концепції людини,

її гріхопадіння і спокутування. Теорія еволюції отримала шквал критики як в науковому, так і в християнському світі. Зумовлене це було тим, що вона не відповідала уявленням і вимогам тогочасного духовно-культурного та наукового середовища, тим більше, що основні ідеї теорії суперечать догмам християнської релігії.

Не можна не відмітити неймовірну сміливість Чарльза Дарвіна, адже як було сказано вище, теорія була сприйнята негативно як в наукових, так і в релігійних колах. Однак, результатом такого кроку стала зміна вектору наукових пошуків багатьох наступних поколінь науковців, чийми зусиллями теорія була удосконалена і зайняла провідне місце в світогляді більшості освічених людей. Розглядаючи наслідки дарвінізму для християнства варто зауважити і те, що підірвавши основні догми, теорія еволюції змусила теологів працювати над удосконаленням існуючих концепцій та створенням нових. Еволюційна теорія Дарвіна є чудовою ілюстрацією взаємопов'язаності релігії з наукою.

Список використаних джерел та літератури

1. Чарльз Дарвін. Воспоминания о развитии моего ума и характера. Сочинения, т.9, С. 166—242, Видд-во АН СРСР, Москва, 1959
2. Berkhof, Louis (1958). *Systematic Theology*. Edinburgh: The Banner of Truth Trust. Darlington, C.D. (1968). *The Evolution of Man and Society*. Oxford: Botany School and Magdalene Collee.
3. Ferguson, Sinclair B., Wright, David F. and Packer, J.I. (1988). *New Dictionary of Theology*. Leicester: Inter-Varsity Press.
4. Gower, E. and Hanson, K. (1988). *People in Society*. Toronto: Holt Rinehart and Winston. Livingston, James C. (1971). *Modern Christian Thought: From the Enlightenment to Vatican II*. New York: The Macmillan Company.
Scollard, D. and Seary V.P. (1969).
5. Віра // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори) ; І. О. Покаржевська (художнє оформлення). — Київ: Абрис, 2002. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.

Корейко Владислав
студент 1 курсу
технологічного факультету ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. іст. наук
О. Г. Суліменко

«ПЕРЕСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКИХ СЕЛЯН ДО СИБІРУ В КІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ»

Ситуація, яка склалася у другій половині XIX століття змусила царський уряд здійснити ряд реформ, зокрема селянську. За нею селяни отримали волю, але в багатьох випадках були позбавлені землі. Так, за реформою 1861 р. для кожної місцевості нечорноземної і чорноземної зон Російської імперії встановлювалися вищий і нижчий розміри селянських наділів. Перший знаходився в межах від 2,75 до 12 десятин в залежності від господарських умов, а другий повинен був складати третину вищого. Таке становище змусило селян шукати вільні землі за межами свого постійного проживання і, зокрема, на неозорних просторах Сибіру.

До 1861 року існував закон про порядок переселення на ці землі, який відносився лише до державних селян. За ним державні органи повинні були сприяти переселенцям на шляху слідування, видаючи «кормові гроші», а на місці нового проживання – надавати субсидії на обзаведення господарством.

Після 1861 року названий вище закон було відмінено і переселенці могли розраховувати лише на свої сили. Двадцять років офіційна влада не звертала уваги на них і тому точних статистичних даних про їхній рух немає. На початку 80-х років XIX століття, під тиском громадськості, царський уряд змушений був звернути увагу на цю проблему. 10 липня 1881 року Міністерство внутрішніх справ організувало в містечку Батраки Сизранського повіту Симбірської губернії переселенську контору, яка повинна була вести облік переселенці і давати їм поради у виборі напряму подальшого слідування [1, с.192] тобто реальної допомоги від офіційної влади переселенців не отримували. Все ж діяльність контори мала й певне

позитивне значення. Зокрема, було налагоджено облік переселенців. Їх звіти друкувалися в «Правительственном Вестнике» і вони свідчать, що з 1881 по 1886 роки через м. Батраки на схід пройшло 55213 чоловік.

Згодом міністерство внутрішніх справ для нагляду за переселенцями організувало ще три таких контори в Оренбурзі, Тюмені, Томську. Це дозволило налагодити більш точний облік переселенців і надавати найбільшій частині певну матеріальну допомогу. Щорічно вище звані контори для цих цілей отримували від держави від 4 до 6 тис. руб. [1, с.194].

Аналіз статистичних даних показує, що в кінці XIX століття кількість переселенців з європейських губерній Російської імперії до Сибіру постійно зростала. Так, якщо в 1885 році їх налічувалось 9032 чоловік, то у 1896 року – уже 177168 чоловік. Загальну динаміку переселенців можна прослідкувати за такою таблицею [2, с.31]

Роки	Кількість переселенців	Роки	Кількість переселенців
1885	9032	1891	65187
1886	10695	1892	76781
1887	12288	1893	53350
1888	24600	1894	55776
1889	27290	1895	101995
1890	32281	1896	177168

При складенні даної таблиці не враховувались одинокі переселенці.

Регіони Російської імперії були по різному представлені серед переселенців 1885-1894 рр. Ці особливості видно із наведеної нижче таблиці [2, с.30]:

Регіони виходу	Кількість переселенців	% до загальної кількості переселенців
Північно-	174441	47

чорноземний		
Середньо-чорноземний	98270	26,3
Південно-західний	46	0,013
Південно-степовий	148	0,03
Східний і Південно-Східний	40262	10,9
Західний	3124	0,8
Північно-східний. Заволзький	55531	15
Інші Регіони	488	0,13
Всього	367280	100

А) Курська, Тамбовська, Пензельська, Орловська, Чернігівська губернії;

Б) Полтавська, Харківська, Воронежська, губернії

В) Київська, Подільська, Волинська губернії

Г) Бессарабська, Херсонська, Катеринославська, Таврійська, Астраханська губернії, Донецька область;

Д) Казанська, Нижньогородська, Симбірська, Саратовська, Самарська. Уфимська, Оренбурзька губернії, Уральський Край, Кавказ;

Є) Гродненська, Віленська, Ковненська, Могилевська, Вітебська, Мінська губернії;

Ж) Костромська, В'ятська, Пермська губернії;

З) Московська, Калузька, Володимирська, Тверська, Петербурзька, Олонецька, Вологодська, Архангельська губернії, Прибалтійський край, Царство Польське.

Наведена Таблиця свідчить, що основна маса переселенців у кінці XIX століття йшла з власне російських і частково лівобережних українських

губерній. В той же час Правобережна Україна в цілому і Волинська губернія, зокрема, майже не були задіяні в еміграційних процесах. Так, з Південно-Західного регіону Російської імперії, до якого входили Волинська, Подільська, Київська губернії, за вищеназаний проміжок часу до Сибіру переселилося 0,013% від загальної кількості переселенців. Таке становище можна пояснити особливостями проведення у цьому регіоні селянської реформи, які були викликані політичною обстановкою в цих губерніях.

Царський уряд був наляканий польським національно-визвольним рухом при проведенні реформ враховував національний склад поміщиків Правобережжя. У 1861 році тут 89,2% маєтків і 84,8% кріпаків належали польським поміщикам, зокрема у Волинській губернії – відповідно 94,4% і 93,6% [3,с.25] соціальні суперечності перепліталися з національними, і царський уряд намагався протиставити місцевим селянам польському національно-визвольному рухові.

В основу земельного устрою селян тут були покладені інвентарні правила 1847-1848 років. Селяни за викуп наділялися у спадкове і безстрокове користування землею, яка закріплювалася за ними внаслідок інвентарної реформи. У різних місцевостях селяни мали різні наділи землі - від 4,5 до 9,5 десятин [3,с.28].

30 липня 1863 року сенат видав указ, за яким селяни переводились і ставали селянами-власниками. Складені до указу уставні грамоти перетворювалися у викупні вигоди. Сума викупних платежів встановлювалася на 20% менше передбаченого законодавчими актами і визначеного уставними грамотами [4,с.27]. Цей указ дещо пом'якшив проведення реформи на Волині, що на певний час зняли гостроту земельного питання і не сприяло розвитку еміграційних процесів.

У кінці XIX століття земельне питання на Волині починає загострюватись. Для того, щоб зрозуміти причини цього потрібно розглянути форми землеволодіння, які домінували в губернії, проаналізувати демографічні зміни які тут відбулися.

На початку ХХ століття Волинь залишалася аграрним краєм, де сільське населення складало 90% [5,с.83] і воно постійно збільшувалося. Так, у 1897 році в селах губернії народилося майже 130тис чол., а померло трохи більше 70тис чол., [5,с.12-13]. Ця тенденція зберігалася і в подальшому. За 16 років після всеросійського перепису 1897 року населення губернії виросло більш ніж на 30% [5,с.83].

Збільшення сільського населення створювало значну напругу в земельному питанні. Адже вільних земель в губернії не було. Особливістю землекористування на Волині являлось засилля великого поміщицького землеволодіння. Якщо на початку ХХ століття в Україні із загальної кількості угідь поміщикам належало 24,5 % , то на Волині – 35,4% [6,с.59]. Великими землевласниками тут були також держава і церква. Крім того, додаткову напругу на Волині відносно земельного питання створювала політика царського уряду щодо залучення в цей регіон колоністів з європейських країн. В результаті , починаючи з 60-х років ХХ століття, сюди переїхали десятки тисяч чехів, німців, які поселялися в сільській місцевості і на основі царських указів отримували значні пільги на придбання землі. Характерною для цього є прийнята у 1970 році постанова Кабінету міністрів «Про поселення чехів на Волині». Як результат уже до 1884 року лише чеським колоністами належало близько 40 тис. десятин землі [7,с.66].

Селянам в губернії належав 41% оброблюваної землі [8,с.15]. На селянський двір, який складався з 5-6 осіб в середньому припадало менше 8 десятин надільної землі, з якої орної було близько 40%, що при тогочасній культурі землеробства було недостатньо для забезпечення прожиткового мінімуму. Не краще основна маса селянства забезпечувалася робочою худобою та сільськогосподарським реманентом. За подвірним переписом 1819 року майже 35 % селянських господарств була безтягловою [9,с.227]. Обробляли землю і збирали врожай в них здебільшого такими примітивними знаряддями, як дерев'яний плуг, соха, серп. У 1910 році на 135 тис.

селянських дворів Волинської губернії було 84 тис. залізних плугів, 114 рядкових сівалок, 698 жаток [10,с.12].

В таких умовах багато селянських сімей, які швидко зростали, селянам довелося прикупити землі, ціну на яку постійно зростали, не було можливості. На ріст цін на землю вказують такі дані: якщо у 1872 році десятина в нечорноземній зоні до якої відносилася і Волинь коштувала 10 руб 90 коп., то у 1883-1897 роках уже 25 руб 63 коп. Тобто ціна на землю в XIX століття виросла майже в 2,4 рази [11,с.86].

Така ситуація створювала в губернії значне аграрне перенаселення і більше селян змушені були шукати заробіток на стороні. Можна було знайти роботу на промислових підприємствах краю, але їх було мало, тому надати роботу всім бажаючим вони не могли. Так, у 1900 році у Волинській губернії діяло 1750 промислових підприємств, на яких працювало 8562 робітники [12,с.69].

Певна частина бажаючих селян могла знайти роботу у ремісничих майстернях. На початку XX століття в краї нараховувалося більше 50 ремісничих професій. Найбільш поширеними були такі промисли як ткацький, дігтярний, ковальський, кравецький, обробки лози, вишивання, стельмаський, виробництво мотузок, обробка глини. Проте й ремісничі майстерні не могли надати значної кількості робочих місць. У 1900 році в них працювало 7627 майстрів, 6131 робітник і 3476 учнів [12,с.47]. Більше 30 тис. чоловік знаходили собі роботу у сфері обслуговування. Майже 70 тисяч працювали на селянських роботах у будівництві, в пікові часи (посівна, жнива) у сільському господарстві. Потрібно відмітити, що більшість з них не поривали зв'язок із селом. За підрахунками земської статистики у Волинській губернії понад 50% робітників, що працювали на підприємствах, підпорядкованих нагляду фабричної інспекції, мали присадибну, а інколи польову землю [13,с.43]. Тобто зайняті у промисловості, ремісництві, в сфері обслуговування на сезонних роботах не дуже впливали на вирішення проблеми аграрного переселення і тому значна маса сільського населення

намагалося знайти роботу в інших регіонах. У 1906-1910 роках в середньому на рік за межами губернії шукали собі роботу більше 110 тис. чоловік [14,с.66].

Особливе місце у вирішенні питання аграрного перенаселення займало переселення до Сибіру. З кінця ХІХ століття воно починає набирати в губернії все більшого розмаху. Причому переселялись не окремі особи, а цілі сім'ї. На початок ХХ століття до Сибіру переселилося за різними даними 10781 вихідців з Волині.

Таким чином соціально-економічні зміни, які відбувалися як в цілому в Україні, так і на Волині змусили частину жителів покинути свою Батьківщину. Вони внесли значний вклад в освоєння сибірських земель Російської губернії.

Список використаних джерел та літератури

1. Ядринцев П.М. Десятилетие переселенческого дела / Н.М. Ядринцев // Вестник Европы. – 1891 . - №8.
2. Ямзин И.Л., Вацинин В.П. Учение о колонизации и переселении. – М. – Л., 1926.
3. Поліщук Ю. Столипінська аграрна реформа на Волині. – К.: ІПіЕНД, 1999. – 116 с.
4. Михайлюк О.Г., Кічий І.В., Півницький М.Д. та інші. Історія Волині. З найдавніших часів до наших днів. – Львів, 1988
5. Підраховано за: Памятная книжка Волынской губернии на 1899 года Житомир, 1899.
6. Лавринович М.І., Іващенко О.М., Бовсунівський М.С. та інші. Наш рідний край. – Житомир, 1988.
7. Надольська В.В. Чеські колоністи на Волині у другій половині ХІХ століття / В.В. Надольська // Велика Волинь: минуле і сучасне. – Житомир. 1993.
8. Обзор Волынской губернии на 1906 год. – Житомир, 1909.
9. Материалы подворной переписи Волынской губернии 1910 года. – Житомир, 1914 год.
10. Житомирський обласний державний архів / далі ЖОДА /. – Ф.206.оп. І, спр.89. – арк. 12
11. Святловский В.В. Мобилизация земельной собственности в России. – Изд. 2-е. СПб,1911
12. Памятная книжка Волынской губернии на 1901 год. – Житомир, 1901.
13. Обзор Волынской губернии за 1911 год. – Житомир,1912.

14. Свод материалов по сельскохозяйственной текущей статистике за 1910-1913 гг. Вып. I. – Житомир, 1914. – 76 с.

Опанасюк Світлана
студентка 1 курсу
технологічного факультету ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. іст. наук
О. Г. Суліменко

СТАН ЄВРЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ОБМЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Єврейські громади в Україні значну увагу приділяли розвитку освіти і вихованню підростаючого покоління. Вони створили власну систему освіти, в якій велика увага приділялась релігійному вихованню дітей, формуванню національної свідомості. Носіями релігійних знань були хедери, талмуд – тори (громадські безкоштовні школи) і небагато-чисельні ієшиви (вища школа). На початку XIX ст. серед єврейської молоді починається потяг до загальноосвітніх знань. Проте рабини і очільники кагалів всіляко перешкоджали молодим євреям отримати загальноосвітні знання. Заклик передової частини єврейства про необхідність реформи школи не знаходив підтримки в єврейських колах. За реформування єврейської школи виступили відомі представники єврейства, зокрема Гірш, Фрізель, Ноткін. Завдяки їхнім зусиллям урядом було розроблене «Положення про євреїв» (1804), яке гарантувало останнім недоторканність їхніх релігійних переконань і разом з тим відкривало їм доступ в усі учбові заклади Росії. Однак із-за незнання російської мови і віками сформованої відчуженості, єврейські діти не пішли в загальноосвітні школи. В цей же період починають створюватися єврейські школи. Однією з перших така школа виникла в Умані в 1822 р., (засновник Гірш-Бер-Гурвіч), в 1826 р. в Одесі (засновник Базиліус Штерн). Пізніше вона стала зразковою. [2, с. 136]. Це спонукало Міністра народної освіти С.

С. Уварова більш детально зайнятися питанням освіти єврейської молоді. За його планом в Росії намагалися створити цілу низку єврейських шкіл – початкових, середніх, вищих, які б протидіяли впливові фанатиків – талмудистів.

Освічені євреї підтримали наміри міністра Уварова. Завдяки їхнім зусиллям 35 єврейських горамад дали письмові зобов'язання сприяти проведенню освітньої реформи. В 1842 р. була створена урядова «Комісія для освіти євреїв в Росії. Внаслідок її діяльності було розроблене «Положення про єврейські училища», яке стало законом від 13 листопада 1844 р. Згідно з останнім державні єврейські училища поділялись на I і II – розрядні. Навчання в училищах було безкоштовним, на їх утримання виділялись суми із свічкового збору і від мита з єврейських книг, які завозились із-за кордону.

Перші державні єврейські училища були відкриті у Вільно і Житомирі. В 1854-55 навчальному році таких училищ налічувалось понад 70. Зокрема, в Київському учбовому окрузі – 30, Одеському – 10 [2, с. 137]. В 1844 році було також розроблене «Положення про єврейські приватні школи і про домашніх вчителів». Мета приватних єврейських шкіл – дати дітям необхідні знання законів єврейської віри і полегшити їм перехід в загальноосвітні школи.

Завдяки діяльності «Комісії для освіти євреїв в Росії 4 травня 1859 р. було прийнято «Закон про обов'язкове навчання дітей євреїв-купців і почесних громадян в єврейських державних училищах». Закон від 27 листопада 1861 р. надавав певні пільги як випускникам, так і вчителям державних єврейських і рабинських училищ. Найбільшими правами користувались ті євреї, які закінчили вищі навчальні заклади і мали вчений ступінь. Вони мали право жити у будь-якій місцевості Російської імперії і поступати на державну службу.

Значно збільшилась кількість єврейської молоді у вищих навчальних закладах. На деяких факультетах окремих вузів цей відсоток становив 40%. Так у 1866 р. в Харківському університеті на медичному факультеті із 845

студентів 351 були євреї (41,5%), в Новоросійському (Одеса) на юридичному факультеті із 318 студентів 131 євреї (41,2%).

На 1 січня 1886 р. зросла кількість євреїв у всіх навчальних закладах Міністерства народної освіти: початкових, середніх, і вищих. В трьох округах: Харківському, Одеському, Київському навчалось 18 997 євреїв: у вищих навчальних закладах 884 чол., чоловічих гімназіях і прогімназіях, реальних училищах – 4 307 чол., міських і повітових училищах – 8 811 чол., загальних початкових училищах – 4 995 чол. [1, с. 38] В багатьох містах смуги осілості виникали суботні і вечірні курси для євреїв, відкривалися громадські і приватні школи для бідних дітей.

Бажання єврейської молоді вчитися в загальноосвітніх закладах набрало такого поширення, що на початку 70-х років XIX ст. царський уряд починає поступово обмежувати їх права. Так, в 1875 р. були скасовані стипендії малозабезпеченим учням, які виплачувались із коштів свічкового збору. У другій половині 70-х років почали ширитись заклики до обмеження кількості євреїв у навчальних закладах. В 1875 р. за розпорядженням Міністерства освіти в навчальних закладах почали фіксувати учнів-євреїв. В 1882 р. був обмежений прийом євреїв у військово-медичну академію, в 1883 р. – в гірничий інститут, в 1884 р. повністю було заборонено приймати євреїв у Харківський ветеринарний інститут. 5 грудня 1886 р. Комітет міністрів затвердив «Положення про обмеження вступу євреїв у середні і вищі навчальні заклади» (цей документ, як і інші опубліковані не були). На основі положення від 26 червня 1887 р. «Про заходи до впорядкування складу учнів у середніх і вищих учбових закладах» Міністром народної освіти була встановлена 10% норма прийому євреїв у середні і вищі навчальні заклади в смузі осілості, 5% поза нею. Мотивувалось це нібито необхідністю унормувати співвідношення кількості учнів-християн і учнів-євреїв. Новий статут реальних училищ (1888р.) також обмежував прийом учнів певних станів і віросповідань. Згідно з ним, євреї не мали права вступу в колегію Павла Галагана в Києві, в жіноче училище графа Блудова в Острозі, в

Путивльське ремісниче училище Маклакових, в другу чоловічу гімназію в Полтаві і ряд інших навчальних закладів. [2, с. 135-136]

Окрім Міністерства народної освіти, ряд інших відомств закрили доступ євреям у підвідомчі їм навчальні заклади. В зв'язку з обмеженням вступу євреїв в середні і вищі навчальні заклади, вони пішли у комерційні училища, які почали відкриватися в багатьох містах. Однак з 1895 р. обмеження торкнулося і їх.

Висновок: Однак, незважаючи на обмеження для євреїв в галузі освіти, їх відсоток у середніх і вищих навчальних закладах перевищував встановлені урядом норми і цим пояснюється високий рівень грамотності серед євреїв порівняно з корінним населенням.

Список використаних джерел та літератури

1. Гольдштейн Р. И. Материалы к истории евреев Украины. Днепропетровск 1993.
2. Хонигсман Я. С., Найман А. Я. Евреи Украины (Краткий очерк истории). К. 1992.

Макарчук Ігор
студент 4 курсу історичного факультету
ЖДУ імені Івана Франка
Науковий курівник - канд. іст. наук
О. М. Білобровець)

ДІЯЛЬНІСТЬ ОТАМАНА СТРУКА НА ВОЛИНІ В 1921 р.

Після відступу регулярної армії УНР з території України збройна боротьба проти окупантів не припинилась. Продовжив свою діяльність повстанський рух, який представляли різноманітні діячі та отамани. Серед найвидатніших повстанців того часу був отаман Ілько Струк, основним тереном діяльності якого був північ Київської губернії, але його діяльність також поширювалась і на деякі повіти Волині.

Метою статті є дослідження діяльності отамана Струка на Волині в період 1921 р., як важливої складової повстанського руху всієї України і цього регіону зокрема.

Джерельну базу дослідження склали спогади учасника II Зимового походу Дмитра Зоренка [1], а також низка справ з фондів Державного архіву Житомирської області (ДАЖО), що пов'язані з роботою різних радянських структур по боротьбі з бандитизмом на Волині у 1920-х рр.

Оскільки Київська, Волинська і Подільська губернії межували між собою, то нерідко повстанці, які мали постійний осередок на Київщині чи Поділлі, рейдували і проводили свої акції в тому числі на території Волині. Прикладом цього є постійні рейди отамана Струка з Київщини на Волинь, які зафіксовані в радянських документах того часу.

В документі про стан бандитизму в районі 44 дивізії за 19 січня 1921 р. йдеться, що найнебезпечніми в плані бандитизму і найбільшим бандитським гніздом Волині є Овруцький повіт, Словечанська, Покалівська і Базарська волості, майже всі села вищевказаних волостей повні бандитів різних мастей таких як: Балаховці, Струковці, Лисиця і Мордалевича [2,арк. 55].

В звіті начальнику Овруцького повіту за 23 січня 1921 р. зазначена така інформація про терен діяльності повстанців і їх керівників: «Райони бандитських виступів Овруцького повіту наступні: Ново-Воробйовська, Базарська, Словечанська і Покалівська волості, де оперує банда чисельністю 50 шабель кавлерії і 100 піхоти з кулеметом, в інших волостях помічена діяльність окремих бандитів що тероризують місцеве населення. Керівниками банд є Струк, Мордалевич, Журавський, Банчук та інші. Деякі бандити діють без всяких лозунгів, просто з ціллю грабунку, інші щоб зруйнувати радянський апарат і не давати спокійно працювати на місцях». Також з доповіді начальнику 44 дивізії за 31 січня 1921 р. вказано, що банда Струка здійснила наліт на Воробйовську волость з 18 на 19 січня і зникла в невідомому напрямку [3,арк. 6-7].

Під час II Зимового походу тільки Подільській групі вдалося встановити зв'язок з повстанськими загонами отаманів що ще діяли на Київщині і Волині. У своїх спогадах учасник тих подій Дмитро Зоренко згадує, що 13 листопада в с. Мірча що на Радомишильщині до їх загону приєдналось 9 кіннотників отамана Струка. Самого Стрека з ними не було. Вигляд мали вони зовсім не бойовий, троє з них взагалі були ще хлопцями, дехто не мав навіть сідел. Останні дні вони переховувались в тутешніх лісах від червоних. Струківці нарікали на дуже пізній час виступу Тютюнника, говорили що ще місяць тому їх було близько 100 кадрових вояків-повстанців і в багатьох селах мали вони своїх прихильників. А тепер за таких погодних умов коли снігу по коліна і мороз 10-15 ступенів більшість розійшлись по домівках до наступної весни [1,с. 220-221].

Більшовики не могли точно встановити де перебуває сам отаман Струк в часі II Зимового походу, тому в документах чого часу фігурує до кінця не встановлена інформація про цього отамана: «По агентурним даним банда чисельністю близько 300 осіб пройшла через с. Пражов (зараз Пряжів) 1 грудня, що в 7-8 верстах південно-західніше Житомира, звідки направились на с. Стрижівка, що в 10 верстах південно-західніше Житомира, де брали овес за гроші. Банда нібито на чолі Струка [4,арк. 146].

Повідомлення з радянського звіту за 30 листопада 1921 р., також викликає більше запитань про місце перебування самого Струка, та його участь в II Зимовому поході ніж відповідей на них, в ньому зокрема йдеться, що: «Незважаючи на повну ліквідацію петлюрівського вторгнення на нашу територію Головний штаб УНР швидше за все не залишив ще сподівань на підняття на Україні селянського повстання на «завоювання» України, 22 листопада при втечі банди Палія до кордону бандити загубили пакет з наказом, адресованим всім петлюрівським і підпільним агентам. Наказ цей підписаний «Начальником петлюрівських військ Київщини» полковником Струком їм виданий під час побачення з Тютюнником в околицях Києва між

14 і 16 листопадом. Судячи з цього наказу Петлюра готується до нового виступу, який повинен початися на початку грудня» [2, арк. 514].

Таким чином, територія Волинської губернії стала місцем діяльності не тільки місцевих повстанських сил, але й повстанців сусідніх губерній зокрема Київщини, серед них був також один з найвідоміших отаманів цього регіону Ілько Струк.

Список використаних джерел та літератури

1. Зоренко Д. На партизанці // За державність. – 1932. – № 3. – с. 206-225
2. Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). Ф. р-28. Оп. 6. Спр. 2. 610 арк.
3. ДАЖО. Ф. р-28. Оп. 6. Спр. 13. 60 арк.
4. ДАЖО. Ф. р-28. Оп. 6. Спр. 16. 165 арк.

Тимошенко Світлана

студент 4 курсу історичного факультету
ЖДУ імені І. Франка

*Науковий керівник - канд. іст. наук
Г. А. Міщук*

СИСТЕМА ПРИВІЛЕЇВ У РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Як предмет наукового дослідження істориків питання формування та розвитку системи привілеїв у радянській державі для української історичної науки залишається ще недостатньо вивченим. У радянську добу ця тема не могла бути дослідженою об'єктивно через цензурні та ідеологічні обмеження, малодоступність архівів. Найповнішим узагальнюючим дослідженням про систему пільг та привілеїв партійно-державного апарату СРСР є монографія російського вченого М. Восленського, який емігрував у Німеччину та в 1980 р. видав німецькою мовою працю «Номенклатура. Панівний клас Радянського Союзу» («Nomenklatura. Die herrschende Klasse der Sowjetunion»), яка в наступне десятиріччя була перевидана багатьма мовами, в тому числі і російською та стала бестселером у своїй галузі[1]. В

українській історіографії першою спробою наукового осмислення номенклатури стала опублікована в «Українському історичному журналі» в 1994 р. стаття С. Кульчицького «Партійно-радянський апарат у системі влади». У сучасній історіографії з'явилося чимало робіт, де вивчається матеріальне становище партійно-державної номенклатури в СРСР[2]. Тим часом в кількісному відношенні переважають монографії, дисертації та статті, в яких досліджується становлення системи номенклатурного забезпечення. На матеріалах 1920-х - 1930-х років матеріальне становище радянського чиновництва вивчали Є.Г. Гимпельсон, В.П. Пашин, Е.А. Осокіна, Г.Л. Олех. При цьому останній автор об'єктом свого вивчення обрав кадровий корпус РКП (б) в регіонах Сибіру [3]. Наявність великої кількості робіт породило різні інтерпретації причин формування та сутності номенклатурних пільг і привілеїв. Теза про невід'ємне право бюрократії на особливі блага підтримує і послідовно розвиває А.Г. Каратуєв. На його думку, «це є своєрідна додаткова вартість бюрократії, продукт реалізації бюрократією функції розпорядження громадськими засобами виробництва. Бюрократичні пільги і привілеї (підвищена заробітна плата, більш комфортні умови праці і побуту, персональні машини, держдачі, санаторії та ін.) - є продукт економічного пограбування суспільства. Вони не є заробленими. Вони лише встановлені понад кимось. Їх кількісні рамки можуть бути і не настільки високі. Але у переважної частини населення взагалі такої можливості немає. Утворюється якісна різниця в соціальному становищі різних груп населення» [4] .

Зрозуміло, пільги та привілеї для номенклатури надавалися поступово, перебували в залежності від безлічі суб'єктивних і об'єктивних факторів. Г.Л. Олех відносить початок формування деференціації привілейованої системи забезпечення партійних працівників до 1920-го року, відзначаючи, що вже тоді керівні та відповідальні кадри партії як група не були однорідні і ділилися на кілька підгруп по колу повноважень, рівню доходів, набору пільг [3] . В.П. Пашин, спеціально досліджував проблему

формування системи привілеїв партійно-господарської номенклатури і її наслідків, диференціював партійні привілеї по шляхах їх отримання. «Привілеї за рахунок коштів партії за рішенням всієї партії через спеціально вироблені механізми і партійні привілеї за рахунок держави, за посадовим займаному крісла» [5].

До моменту закінчення Другої світової війни система пільг і привілеїв для номенклатури не тільки мала місце, але вже пройшла значний шлях, видозмінюючись і вдосконалюючись. Її визначальною рисою було сувору відповідність кількості й якості благ займаній посаді, які пропорційно зростали у міру просування працівника в номенклатурній ієрархії. Джерелами інформації при розгляді основних тенденції еволюції номенклатурних пільг і привілеїв на прикладі заробітної плати і грошових виплат, функціонування системи тимчасових грошового забезпечення, промтоварного, транспортного, житлового, медичного забезпечення, можуть слугувати документи фінансово-господарських секторів партійних органів. Важливе значення мають листи, прохання, записки перших секретарів обкомів в Управління справами ЦК ВКП (б) з приводу поліпшення матеріально-побутового забезпечення. Значну інформацію дають інформаційні листи і циркуляри Управління справами ЦК партії, відправлені в крайкоми і обкоми ВКП (б).

Становлення системи пільг і привілеїв в СРСР відбувалося в той час, коли в керівництві країни йшла запекла боротьба за владу. Привілеї та пільги в цих умовах ставали свого роду платою за лояльність Вождю. Вожді приходили і йшли, але вони платили за лояльність собі і режиму по тій же системі, яку створив Ленін і довів до досконалості Сталін в перші післяреволюційні роки. Система ця в майже незмінному вигляді проіснувала аж до краху КПРС і СРСР в 1991 році.

Список використаних джерел та літератури

1.Михаил Восленский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: vtoraya-literatura.com/pdf/voslensky_nomenklatura_vtoroe_izdanie_1990_text.pdf

2. С. Кульчицький Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: У 3 кн. – К.: Темпора, 2013. – Кн. 1. – 504 с.
3. Олех Г.Л. Партийная машина РКП(б) в начале 20-х гг.: устройство и функционирование / Новоси�. гуманитарн. ин-т. Новосибирск, 1995. С. 93–100.
4. Каратуев, Александр Григорьевич: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Федеральний ...ecsosman.hse.ru/text/16108575/
5. Пашин В.П. Коммунистическая номенклатура: истоки, сущность, содержание / Ю.П. Свириденко, В.П. Пашин // Москва, 1995. С.13-18

Кондратюк Наталія
студентка 4 курсу історичного факультету
ЖДУ імені Івана Франка
Науковий керівник- канд. іст. наук
І.М. Власюк

«ВОРОГИ НАРОДУ» В УРСР У 1930-Х РР.

За період існування Радянського союзу одним із основних методів провадження внутрішньої політики були репресії. Безпосередніми інституціями які впроваджували у життя такі методи були державні органи що були уповноважені захищати державний лад. Наслідком ведення лінії такої політики стало поширення терміну «ворог народу»[2, с. 15-16].

Метою нашої статті є висвітлення механізмів репресивної політики в Україні проти «ворогів народу» та їх родин у 1930-х рр.

Актуальністю даного дослідження є аналіз особливостей репресій проти різних осіб які відносилися до «ворогів народу» та їх родин .

Тема нашого дослідження в різних контекстах виступила предметом наукових пошуків низки вітчизняних та зарубіжних дослідників: Волкової К.П. «Феномен «ворога народу» у радянських друкованих органах кінця 1920- х - першої половини 1930-х»[2], І. Г. Білас Репресивно- каральна система в Україні 1917-1953 рр.[1], Т. Л. Рафальська «Великий терор» на Житомирщині: специфіка та технології»[7], Т. В. Вронська «Заручники

тоталітарного режиму»[4]. Особливо актуальною є збірка архівних документів та спогадів очевидців і постраждалих «Реабілітовані історією» [8].

Одним із перших органів, що була створена більшовицьким урядом стала «Всеросійську надзвичайне комісію для боротьби з контрреволюцією, саботажем і посадовими злочинам», згодом було сформовано ряд інших організацій [8, с. 11].

У своїй діяльності каральна система вдало оперувала новоствореними поняттями, надавала поняттю «ворог» достатньо широке значення. Його розмитість давала можливість таврувати усіх: від «природних» ворогів (буржуазні елементи і т. д.) до тих хто суперечив діючій системі. [2, с. 16]

У такій ситуації донос як запис у відповідні органи міг стати приводом до відкриття кримінального провадження. Зі спогадів Надії Гринчук: «Кому відома виснажлива праця сільського трудівника? Тато старався для нас, аби ми жили в достатку, а краще його вважали ледарем. Тоді не назвали б його куркулем, не заарештували б, не вистали б на Північ, а нас з мамою не викинули б з хати, забравши і хліва, і клуню, і худобу» [8, с. 68].

Таким чином політика, яка знищувана тисячі так званих ворогів, залишала за собою вдів та сиріт. Про положення дружин «ворогів народу» яскраво свідчить документ від 17 жовтня 1938 р. НКВС СРСР, підписаний спільно М. Єжовим та Л. Берією «Про зміну оперативного наказу НКВС СРСР про порядок репресування дружин зрадників батьківщини». Відтепер це питання залежало від часу спільного проживання дружини з чоловіком [4, с. 444-445].

Цікавим фактом є те, що у кримінальному провадженні при звинувачувальному вироку дружинам «ворогів народу» інкримінували «проживання спільно з чоловіком», «обізнаність із контрреволюційною діяльністю чоловіка» чи «недонесення органам державної безпеки». Хоча частіше на допитах вони заперечували свою причетність до сформульованих злочинів. [3, с. 282]

Отже, карально-репресивна система набувала нелюдських рис. У своїй діяльності вона залишала після себе біль, страждання вдів та сиріт.

Список використаних джерел та літератури

1. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917—1953 рр. / І. Г. Білас. — К.: Либідь — Військо України, 1994. — Т.1. — 432 с.
2. Волкова Е. П. Феномен «ворога народу» у радянському друку кінця 1920-х – першої половини 1930-х рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.journ.msu.ru/downloads/2016>.
3. Вронська Т. В. Еволюція сталінської репресивної політики стосовно родин «ворогів народу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/gpu/gpu_2008_30_1/12.pdf.
4. Вронська Т. В. Заручники тоталітарного режиму: репресії проти родин «ворогів народу» в Україні (1917–1953 рр.) / Т. В. Вронська – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 486 с.
5. «Дитячий ГУЛАГ» в контексті політики державного терору (1937–1939 рр.)» [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/md/podkur-children-in-gul-ag>.
6. Нікольський, В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х - 1950-ті рр.) : історико-статистичне дослідження / В.М. Нікольський. - Донецьк : Вид-во Донецького нац. ун-ту, 2003. - 624 с.
7. Т. Л. Рафальська «Великий терор» на Житомирщині: специфіка та технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2007/3/5.pdf>.
8. Реабілітовані історією. Житомирської області. Книга 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reabit.org.ua/files/store/Zhitom.4.pdf>.

Ісаєв Володимир
студент 1 курсу факультету
економіки та менеджменту ЖНАЕУ
науковий керівник – канд.іст. наук
С. Д. Марченко

«ВОЛОНТЕРИ ПОЛІССЯ» У ВОЛОНТЕРСЬКОМУ РУСІ УКРАЇНИ

Актуальність обраної теми визначається як сучасним значенням діяльності волонтерів для суспільства й підтримки української армії,

необхідністю формування професійного волонтеріату в Україні так і усвідомленням, що волонтерство – потужний соціально-суспільний рух. Як для всього світу так і для України, волонтерство є вкрай необхідним і важливим.

Термін «Волонтер» (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. В Законі України «Про волонтерський рух» визначено, що волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну неприбуткову та умотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер, а волонтерська діяльність – це добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги [6].

У Західному світі виникнення волонтерства як суспільного руху пов'язують із появою ідеї створення Червоного Хреста у 1859 р. У 1863 р. в Швейцарії розпочав роботу Міжнародний комітет допомоги пораненим, що в 1876 р. дістав назву Міжнародного комітету Червоного Хреста. Незабаром такі товариства були створенні в різних країнах.

Волонтерство здавна було притаманне українському народу. На жаль, історію волонтерської роботи в Україні досить важко простежити, оскільки формальне фіксування таких дій та їх вивчення розпочалося порівняно недавно. Однак не викликає жодних сумнівів, що така робота в тій чи іншій формі існувала дуже давно. Вона може набувати різних форм: від традиційних звичаїв взаємодопомоги до допомоги суспільству під час кризи, зусиль, спрямованих на вирішення соціальних конфліктів та проблем бідності, піклування про ближнього. Осіб, які працювали в цій сфері, називали громадськими діячами, благодійниками, доброчинцями, альтруїстами, тощо. Сторіччями склалися в Україні традиції милосердя, утворюючи основи благодійництва, прагнення допомогти бідним,

престарілим, хворим, немічним. Докази цього твердження можна віднайти на кожному етапі розвитку українського народу.

Першими вітчизняними волонтерами можна вважати представників Червоного Хреста України (заснований в 1918 р.), який організував добровільний запис у сестри милосердя для роботи в шпиталях та лікарнях для бідних під час Першої світової війни.

У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х рр. ХХ ст., коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери Одеси.

Після виникнення волонтерства поряд з державними організаціями починають створюватися громадські організації, метою діяльності яких є об'єднання та координація зусиль у справі сприяння розвитку волонтерства в Україні та захисту законних інтересів своїх членів. Однією з перших таких організацій був Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», заснований у першій половині 1995 р. [4]. У 1998 р. був створений Центр волонтеріату «Добра Воля», який почав залучати волонтерів і спрямовувати їх у громадські організації [5].

Надзвичайно потужний поштовх розвитку волонтерського руху в Україні надала Революція Гідності та війна на сході України. Так, ще під час Євромайдану багато людей з власної ініціативи надавали різноманітну допомогу протестуючим. Рух став надзвичайно масовим і поступово організувався в низку волонтерських організацій: «Самооборона Майдану», «Автомайдан», «Євромайдан-SOS», «Волонтери Полісся», «УКРОПський борщик» та інші. Деякі з них з часом взяли за складнішу справу – забезпечення всім необхідним української армії, що воює з сепаратистами на сході нашої держави.

2014 р. характеризується сплеском благодійницької й волонтерської діяльності. Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» спільно з КМІС, 32,5% українців лише протягом травня-вересня 2014 р. мали досвід переказів

коштів на рахунки української армії. Ще 23% громадян скористалися допомогою благодійних фондів та волонтерських організацій, передавши кошти, речі та продукти саме через ці громадські інституції. 9% громадян брали участь у магазинних акціях. Особисто допомагали вимушеним переселенцям речами та грошима 7% українських громадян. Безпосереднім збором коштів, ліків, речей та доставкою їх в зону проведення АТО займались 3%.

Згідно із даними дослідження «Волонтерський рух в Україні», підготовленого GfK Ukraine на замовлення ООН, громадяни нашої держави великого значення надають волонтерському руху в розвитку суспільних процесів: 62% визнають роль волонтерів у змінах останнього року; 85% вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру; 81% схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства. Основним напрямком діяльності волонтерів у 2014 р. стала допомога українській армії та пораненим – цим займались 70% волонтерів. До подій, що сталися в Україні у 2014 р., найбільш актуальними напрямками діяльності волонтерів були допомога соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору [1, с. 24].

Лиш таке явище, як війна, вивело волонтерство на новий, більш якісний рівень. Підтвердженням наших висновків є результати соціологічних досліджень які доводять, що волонтерство в 2014 р. в Україні досягло свого апогею і набуло найбільш організованих форм. Особливість даного етапу полягає в тому, що було зміщено акцент з допомоги цивільному населенню на постачання всього необхідного для проведення АТО.

З квітня 2014 р. розпочинається історія команди «Волонтери Полісся». Її ініціатор О. П. Філінський керуючись принципом: «Якщо не я, то хто?» почав допомагати армії, зокрема 10-му батальйону територіальної оборони Житомирської області. Надавати якісну допомогу самому було тяжко, тому невдовзі навколо Олександра об'єдналися одностудці та небайдужі люди.

На сьогодні загальна кількість людей у команді невідома, волонтерів-координаторів близько 50, у кожному районі свої, близько 100 постійних членів команди. Діяльністю охоплюється 9 районів Житомирської області: Малинський, Радомишельський, Любарський, Романівський, Баранівський, Андрушівський, Попільнянський, Коростишівський, Житомирський та міста Житомир і Київ.

Необхідність у волонтерській організації була зумовлена такими факторами, як: наявність значної кількості військових частин на території Житомирщини; відсутність в армії достатніх ресурсів; відсутність організації своєчасного забезпечення цими ресурсами, налаштування логістики; відсутність потрібного забезпечення технікою; відсутність достатньої підтримки біженців зі сторони держави; зростання національної свідомості громадян, потреба людей у наданні допомоги армії та державі.

Основними напрямками роботи є: допомога українській армії (збір продуктів, речей, амуніції, ліків); допомога пораненим, військовим госпіталям та лікарням; допомога сім'ям учасників АТО; технічна допомога; забезпечення військовослужбовців в зоні АТО тощо.

Основні засоби і способи допомоги – збір коштів (волонтерам передають кошти навчальні заклади, які зібрали гроші під час проведення благодійних ярмарків, концертів тощо, активісти, заводи, підприємці та ін.); взаємопраця, збір речей; виготовлення маскувальних сіток, "кікімор", тощо; довезення зібраної допомоги до місця призначення.

Переважно допомога надається спеціальному підрозділу ГРУ МОУ, 501 батальйону піхотинців, танкістам, 26-й артилерійській бригаді та 92-й бригаді, під опікою команди 30-а ОГМБ, яка пройшла через Іловайськ.

Активну матеріальну допомогу команді надають владні структури, компанії, діагностичні центри, власники торгівельних точок, об'єднання інших волонтерів, зокрема найтісніше співпрацюють «Волонтери Полісся» з «УКРОПським борщиком» та багато ін. [2].

На сьогодні «Волонтерами Полісся» відправлено близько десятків ноутбуків, на зібрані кошти від першої акції було зшито 22 комбінізона для бійців 10-го батальйону територіальної оборони Житомирської області, декілька далекомірів і радіостанцій, декілька прожекторів, дизельних генераторів, холодильників, літніх кабінок для приймання душу, десятки рацій, планшетів, невідома кількість води, харчів, одягу, дитячих малюнків, талісманів, нових тактичних ліхтарів, шкарпеток, засобів гігієни, маскувальних сіток, берців, борщиків, аптечок, біноклів, комуфляжів, буржуйок, пального, бензопил, книг та багато чого іншого. Свій вклад зробили й депутати Андрушівського району, які проголосували одногосно за продаж демонтованого пам'ятника Леніну, за виручені 90 тисяч грн. було закуплено тепловізори. Найбільше команда пишається відправленими у зону АТО автомобілів та десятків фур лісу.

Восени 2016 р. команду «Волонтери Полісся» було зареєстровано як громадську організацію.

У лютому 2016 р. Указом Президента України №46/2016 р., було нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня, одного з членів команди «Волонтерів Полісся», голову Баранівської районної спілки воїнів-інтернаціоналістів – І. Цимбалюка. Згодом, 9 жовтня 2016 р. О. Філінський, І. Іванов, О. Алексеєнко були нагороджені медалями «За гідність та патріотизм».

5 грудня 2016 р., у Міжнародний день волонтера, ГО «Волонтери Полісся» визнано найбільшою волонтерською організацією Житомирської області. Працю команди та її заслуги перед Україною було поціновано. Уперше команда отримала подяки від військкомату, від Житомирського району, від губернатора області. За заслуги перед містом Житомир членів команди нагороджено нагрудними знаками «Відзнака», іменними годинниками, які вручав мер м. Житомира С. Сухомлин. Відзнакою за заслуги перед містом III ступеня, за активну громадську діяльність,

підтримку воїнів АТО та з нагоди відзначення Міжнародного дня волонтера був нагороджений співзасновник команди О. Філінський.

Команда «Волонтери Полісся» виходить на міжнародний рівень співпраці. Завдяки М. С. Гузуну встановлено контакт із громадянином Польщі – Марко Сирником, який не раз передавав кошти на потреби української армії. Тепер він розпочинає новий проект спрямований на збір коштів для дітей загиблих воїнів та реабілітацію поранених, даний проект буде у співпраці із ГО «Волонтери Полісся».

Ми вбачаємо заслуги волонтерської організації не лише в допомозі армії, а й в залученні громадян до активної волонтерської діяльності, зокрема колективу Озерненської гімназії, який за період 2014-2015 рр. виготовив сім «кікімор» та чотири маскувальні сітки, провів безліч волонтерських проектів та заходів.

Отже, вітчизняний волонтерський рух з кожним роком набуває усе більшої потужності, об'єднує усе більше громадян та залучає значні ресурси. Не дивлячись на значні успіхи головною проблемою волонтерського руху залишається питання організації волонтерської діяльності на професійному рівні та впровадження законодавчих механізмів у практичне життя. Участь молоді у волонтерському русі є чи не єдиним шляхом подолання байдужості та повернення до традицій українського суспільства.

Новий виток волонтерству надала Революція Гідності. Під час зовнішньої агресії, територіальної анексії та окупації частини України держава продемонструвала неготовність ефективно реагувати на виклики часу. Натомість українське суспільство продемонструвало здатність у найскладніші моменти своєї історії до консолідації. У 2014-2015рр. основними напрямками діяльності волонтерів стала допомога українській армії. Волонтерство набуло загальнонаціонального масштабу. За допомогою волонтерів українські воїни стримують агресію проти України. Найбільш ефективний внесок до посилення обороноздатності держави волонтерський рух зробив на початку військових дій.

На думку дослідників, всьогоднішній Україні волонтерський рух є інноваційним вирішення посталих проблем. Це унікальне явище, оскільки в жодній іншій країні волонтерство не виникло так стихійно та в порівняно короткий проміжок часу[3, с.109].

Ми переконані, що Україна має всі можливості досягнути рівня європейських держав у розвитку та залученні волонтерів до справ громади й держави.

Волонтерська діяльність, як прояв милосердя і добротності, буде існувати доти, доки існує потреба людей у тій чи іншій допомозі та обмежена державна участь у задоволенні потреб своїх громадян.

Список використаних джерел та літератури

1. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: – К, 2015. – 36 с.
2. Інтерв'ю членів команди «Волонтери Полісся», записані автором. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://facebooh.com/31392091213>
3. Кожухаренко Л.В. Роль волонтерського руху в реформуванні української армії // Гілея: науковий вісник. – 2018. – Випуск 136. Історичні науки. – С.109-114.
4. Назарук В. Волонтерський рух в Україні: від історії до реалій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prev.novadoba.org.ua/citizen/content>.
5. Особливості волонтерського руху в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skaz.com.ua/istoriya/831/index>.
6. Про волонтерську діяльність. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

Рачківський Андрій
студент 2 курсу, факультету
економіки та менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник- канд. психол. наук
О.М. Шевченко

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Молодіжну політику слід розглядати як один із провідних чинників вирішення стратегічних завдань у сфері забезпечення конкурентоспроможності і національної безпеки України, становлення громадянського суспільства, забезпечення гідних умов життя громадян.

У свою чергу, державна молодіжна політика повинна розглядати молодь як базовий стратегічний ресурс держави і суспільства, як суб'єкт соціальної і економічної політики. Це, насамперед, означає підвищення ступеня уваги до проблем молоді, принципова зміна ставлення до неї на всіх рівнях влади, а також оптимізацію системи реалізації молодіжної політики України.

Необхідно відмовитися від підходу до молодіжної політики як до засобу, спрямованого переважно на створення привілейованих умов для молоді в порівнянні з останніми соціальними групами і суспільством в цілому. Молодіжна політика України повинна формуватися із врахуванням специфічних інтересів молоді, на відмові від патерналізму.

Останнім часом зазнав істотних змін характер ставлення держави і суспільства до молоді:

- споживче ставлення до молоді у сфері економіки і праці змінилося незатребуваністю;
- насторожене, недовірливе ставлення у сфері політики змінилося відвертими маніпуляціями. Молодь розглядається виключно як електоральний ресурс;
- тотальний контроль у сфері культури змінився байдужістю і передачею даної сфери під вплив засобів масової інформації та індустрії розваг, бізнес

яких побудованих на культивуванні споживача, примітивних людських інстинктів;

- повчально-опікунське ставлення в духовно-ідеологічній і виховній сферах трансформувалося в нерозуміння і байдужість з боку старших поколінь. Домінує погляд на молодь як на пасивну соціальну групу, що перебуває в перехідному, маргінальному стані.

Ускладнює ситуацію відсутність суспільно-визнаних морально-етичних орієнтирів розвитку, образу майбутнього, слабо розвинені умови для самореалізації і втілення соціально значимих ініціатив молоді. Відсутній механізм узгодження інтересів молоді з інтересами інших груп суспільства.

Розвиток позитивних тенденцій і використання потенціалу інноваційної активності молоді на користь творення і громадянського служіння може бути досягнуте лише при створенні адекватної системи участі держави і суспільства в процесах соціалізації молоді, розвитку цивілізованих механізмів взаємин між суспільством і новими поколіннями, що входять до нього.

Негативними тенденціями, які зараз домінують у молодіжному середовищі є те, що: зменшується абсолютна чисельність і частка молоді у структурі населення (у зв'язку із негативними демографічними процесами); погіршується стан фізичного і психічного здоров'я молодого покоління, що може привести до якісного зниження репродуктивного, інтелектуального, економічного потенціалу суспільства. Найуразливішим і незахищеним сьогодні є здоров'я молодих людей підліткової вікової групи; триває маргіналізація і криміналізація молодіжного середовища, збільшується число молодих людей, схильних до правопорушень; знижується якість освіти; відбувається деградація структури зайнятості, руйнування трудової мотивації молодих працівників. Молоді люди інтегруються переважно у сферу обміну і перерозподілу товарів і послуг, віддають перевагу робочим місцям, що не вимагають високої професійної кваліфікації; частка підприємців не перевищує 2-3% від чисельності всієї молоді, молоді люди практично не

представлені у малому і середньому бізнесі; відбувається деформація духовно-етичних цінностей, розмиваються моральні обмежувачі на шляху до досягнення особистого успіху; слабо розвивається культура відповідальної громадянської поведінки [3, с. 86].

Водночас, основою повинні стати соціальне партнерство, стимулювання активності молоді в різних сферах, вироблення ефективних механізмів участі держави в процесах соціалізації.

Такий підхід вимагає прорахованих інвестиційних вкладень, орієнтованих на ефективну віддачу на умовах відповідального опосередкованого повернення. При цьому держава виступає як адресний і системний інвестор.

Молодіжна політика формується і реалізується на основі гарантій рівних можливостей для молоді. Молодим людям мають бути гарантовані рівні можливості розвитку і участі в громадському і державному будівництві, захист їх прав і законних інтересів [3, с. 87].

Повинні дотримуватися базові соціальні стандарти забезпечення молоді послугами, формуватися єдиний інформаційний простір для молоді, впроваджуватися загальні механізми економічної підтримки молоді і молодіжних ініціатив.

Необхідне створення інфраструктури реалізації державної молодіжної політики. Має бути сформована самостійна галузь державна молодіжна політика – з відповідними елементами: спеціалізованими установами, стандартами діяльності і методичним забезпеченням, переліком спеціальностей, штатом професійних працівників у сфері державної молодіжної політики, фінансово-організаційним механізмом, бюджетними статтями, матеріально-технічним забезпеченням, а також мобілізувати можливості інститутів соціалізації молоді, потенціалу громадянського суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Балакірева О. М., Головенько В. А. Державна молодіжна політика як важливий напрям діяльності владних інститутів щодо розв'язання проблем молоді в сучасній Україні // Укр. соціум. – 2006. – № 6. – С. 149 – 150.
2. Кривчик Г. Г. Молодіжна політика в Україні у дзеркалі історизму і об'єктивності // Грані. – 2006. – № 6. – С. 153 – 155.
3. Плахотнюк Н. Г. Проблеми і шляхи залучення молоді на державну службу в Україні // Укр. соціум. – 2005. – № 4. – С. 84 – 92.

Юрчук Вероніка
студентка 2 курсу факультету
економіки та менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. психол. наук
О.М. Шевченко

ОСВІТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Освіта завжди була і є специфічним чинником соціальної мобільності особистості, демографічних прошарків, соціальних спільнот, суспільства в цілому. Більше того, у майбутні десятиліття ця його функція буде зростати, особливо у тих країнах, які вступають у процес переходу до постіндустріального, інформаційного суспільства.

Соціальна й особистісна соціомобільна ефективність залежить не тільки від якості навчання, освітнього процесу, але й від суспільної системи, досягнень науки, політики держави та інших факторів. Соціомобільний потенціал освіти, передусім вищої, визначається специфікою її ресурсів і тим, як вони практично використовуються.

Виділяють три типи освітніх соціомобільних ресурсів: особистісний, соціально-груповий, соціетальний. Вони взаємозалежні, взаємообумовлені, але кожний з них має свої кількісні виміри і якісні характеристики.

У сучасних умовах соціомобільні функції вищої освіти, особливо університетської, не просто зростають. Вони трансформуються. Освіта стає одним із найважливіших факторів і об'єктів конкуренції країн у

глобалізаційних процесах. Саме виробництво знань, їхня переробка та швидкість комунікації, гуманістичні принципи їх практичного використання стають основою цивілізаційної динаміки.

На жаль, в останні роки практика освітнього процесу стимулює студентів не стільки на всебічне формування соціомобільних ресурсів, скільки на одержання екзаменаційних оцінок, що забезпечують більш-менш благополучний диплом про вищу освіту. А головна місія університетської освіти полягає у тому, щоб виробляти й формувати високоефективні ресурси динамічної соціальної мобільності особистості, груп і суспільства в цілому.

Вища освіта, природно, виконує функцію професійно-трудової мобільності. Однак значення її помітно знизилося. Трудова кар'єра сьогодні більшою мірою залежить від стану економіки, соціокультурної й соціальної сфери, протекціоністських зв'язків, корупційних механізмів. Зміни у престижності тих або інших спеціальностей вищої освіти позначаються не тільки на соціальній мобільності особистості, молоді, але й на соціально-економічній і соціокультурній мобільності українського суспільства в цілому.

Існує «мода» на такі спеціальності, як юридичні, економічні, менеджерські й ін. Знак, символ, тобто диплом, підмінює реальність вищої освіти. Диплом здобуває самоцінність як фактор соціальної мобільності. За цим стоїть не тільки скривлена свідомість деякої частини студентства, але й реалії сучасного соціального життя. У деяких структурах сучасного українського суспільства (комерція, адміністративне управління, державна служба, соціальне забезпечення й ін.) увага в кадровій політиці звертається насамперед на наявність диплома про вищу освіту без достатнього обліку її профілю і якості. Диплом при цьому стає самостійним фактором соціальної мобільності.

Соціальна мобільність сама по собі є однією із найважливіших характеристик суспільства, ступеня його відкритості-закритості, сучасності-традиційності, демократичності-недемократичності, ліберальності-

консервативності, а також його здатності до саморозвитку або до застійності. Демократичне відкрите сучасне суспільство характеризується високим динамізмом висхідної й вільної горизонтальної мобільності. Закриті, традиційні, консервативні системи істотно обмежують соціальну мобільність. Домінуючу роль у них грають приписні статуси, протекціонізм, багатство. Превалювання спадаючої соціальної мобільності – свідчення глибокої соціальної кризи та деградації суспільства.

У демократичних відкритих суспільствах фактори соціальної мобільності різноманітні. Серед них особливе місце займає вища освіта. Однак вона не є винятковим і забезпечує позитивну вертикальну мобільність у поєднанні з іншими факторами, насамперед з інтелектуально-вольовими якостями індивіда. У випадку групової мобільності (наприклад, молоді) особливе значення має державна підтримка, а також підтримка різних суспільних фондів. Особливо на стартових життєвих позиціях.

Вища освіта може забезпечити вертикальну й горизонтальну мобільність за такими напрямками:

- професійно-трудова, який зумовлює переміщення індивідів, груп у трудовій сфері на основі професійних наукових знань;
- соціально-стратифікаційний (переміщення в ієрархії соціальних страт за рівнем освіти, доходу, престижу, влади);
- територіальний (зміна місця проживання залежно від можливостей і умов застосування індивідом своїх спеціальних знань і професійних потенціалів);
- світовий (міжнародний) ринок інтелектуальної праці;
- за сферами зайнятості (перехід працівників розумової праці з однієї сфери зайнятості до іншої залежно від наявності робочих місць, умов праці й т.п.);
- суспільний (підвищення або зниження статусу в діяльності громадських організацій, профспілок, політичних партій).

У сучасній Україні ці напрями мають свою специфіку, обумовлену не стільки трансформаційними процесами, скільки соціально-економічною кризою та дефектами соціальної політики держави. Спостерігаються суперечливі процеси. Так, з одного боку, розширилася міжнародна соціальна мобільність українських фахівців з вищою освітою. За своїм типом вона є не тільки горизонтальною (територіальне переміщення), але й вертикальною, тому що найчастіше приводить до значного підвищення доходів. Для країни – це втрата інтелектуальних ресурсів; для індивіда – позитивна соціальна мобільність.

Список використаних джерел та літератури

1. Болотин И. С. Козлова О. Н. Социология и образование. // Социологические исследования, 2006. – №7. – С. 93-142.
2. Вебер М. Основные понятия стратификации // Социологические исследования. – 1994. – № 5. – С. 147–156.
3. Гончарова Н.В. О рынке труда выпускников вузов // СОЦИС, 1997. – №3. – С. 111-115.

Дубишевська Тетяна
студентка 4 курсу факультету
інженерії та енергетики ЖНАЕУ
Науковий керівник – докт.іст.наук
І.А. Мельничук

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ СПІЛЬНОТ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО

В умовах глобалізації, поширення Інтернету і його проникнення в повсякденне життя викликає особливий інтерес, адже ніхто не виключає можливості маніпулятивного впливу соціальних мереж на людську свідомість.

В даній роботі буде визначено позитивні сторони соціальних мереж і найбільш яскраві ризики, пов'язані з їх використанням, а також конкретні заходи безпеки, які необхідно вживати при розміщенні інформації в

соціальних мережах і наскільки респонденти цінують питання приватності своїх даних і анонімності розміщеної інформації.

Особливості комунікації і соціальних мереж розглядалися вченими задовго до появи Інтернету і його масового поширення. Соціальні мережі (навіть найбільш простого типу) мають вузлову структуру. Вони можуть бути направлені на спільноти або окремих користувачів - виробники публічного контенту, значимого для конкретних груп користувачів. В свою чергу останні створюють соціальні зв'язки між собою, для передачі і отримання інформації.

Вже ніхто не приховує того, що соціальні мережі швидко призводять до звикання, певної міри залежності. Ці «гральні майданчики» надають масу можливостей своїм користувачам. Люди в соціальних мережах спілкуються, читають новини, грають, заробляють гроші, знайомляться. І все це зосереджено на одному сайті, до якого виникає, по суті, звикання.

У соціальних мережах людина отримує позитивні враження - це якраз те, чого багатьом із нас не вистачає в одноманітних буднях. Поставили лайк до нової фотографії?! Здорово, тепер можна почитати коментарі і викладати нові фото.

Відчуття сильних емоцій (як позитивних так і негативних) приваблюють нас, змушуючи відвідувати соціальні мережі знову і знову. А що там новенького з'явилося за ті півгодини, поки мене не було? Я ж більше не витримаю, потрібно терміново зайти на свою сторінку за позитивом. Приблизно такі думки відвідують залежного від соціальних мереж людини. Все, психіка порушена, з'явилася звичка (точніше, залежність), ресурс зробив свою справу.

Постійно проводячи час на цих сайтах, люди звикають отримувати інформацію дозовано, по шматочках. Найчастіше - це просто уривки інформації, з яких неможливо скласти в голові загальну картину і дати цих подій адекватну оцінку.

Спілкування в соціальних мережах - це скоріше не письмова культура, яка потребує уважного ставлення до слів, фраз, висловів, слідування ходу думок та інше, а усна культура.

Наприклад, Лев Толстой свої романи, включаючи «Війну і мир», переписував по багато разів як повністю, так і частинами, прагнучи якомога точніше висловити ті думки, які він хотів донести до читачів - і це є яскравий приклад писемної культури спілкування. А, скажімо короткі повідомлення типу СМС-ок – це та сама уривчаста інформація, зрозумілою лише в контексті попередніх подій, про які знає як відправник, так і одержувач повідомлення.

Спілкування в соц.сетях - це середнє між СМС і короткою розповіддю. При цьому спілкування в соціальних мережах все-таки в більшості своїй «не дотягує» до рівня короткого оповідання, бо в оповіданні завжди є цілком закінчена думка і логічна послідовність ходу цієї думки.

Однак така проміжна подача інформації дуже приваблює. З одного боку не досить довго і «незрозумілою», з іншого боку не зовсім коротко, як у телеграфному повідомленні. Читаючи повідомлення в соціальних мережах, створюється враження швидкого охоплення і отримання великої кількості цікавої інформації без особливих зусиль. Це затягує. Виходить збір великої кількості інформації за мінімальний час, що відповідає сучасному ритму життя, де немає часу на глибоке вивчення предметів, явищ, подій і т.п.

Але все-таки це - поверхнева інформація і та мала глибина з лишком перекривається великою кількістю повідомлень. З точки зору психології людини, як соціальної істоти, такий потік інформації з можливістю давати швидкий зворотний зв'язок одночасно великій кількості людей - як раз те, що треба! Звідси і висока залежність від соціальних мереж. Людина відчуває себе частиною великої спільноти, потрібною іншим, цікавим, значущим – соціальну ейфорію.

Використовуючи соціальні мережі люди швидко переключають свою увагу з одного на інше. Наприклад, читають новини або переглядають

матеріали в своїй улюбленій групі, тут же отримують повідомлення від приятеля, миттєво переключаються, щоб відразу на нього відповісти, поставити лайк і так далі.

Всі перемикання в соціальних мережах відбуваються швидко і спонтанно. Мозок не встигає зосередитися на чомусь одному. На жаль, часто і непомітно для користувача мереж відтворення такої поведінки незабаром може спостерігатися і в реальному житті.

В результаті можуть виникнути труднощі, наприклад, людина не може сконцентруватися на чомусь одному. Він уже звик до того, що йому потрібно розсіювати свою увагу, робити відразу кілька справ одночасно і, не доробивши одне, перемикається на інше, навіть відчувати «ломку», якщо треба щось робити довго і наполегливо і т.п.

Емоції емоціями, а постійне перебування в соціальній мережі можна назвати даремною тратою часу. Втрачається не тільки час, а й іноді знижуються інтелектуальні здібності людини.

Мозок займається тільки тим, що споживає часто непотрібну інформацію з соціальної мережі. Людина забуває про себе, про реальні плани на день, на життя. Вони приділяють поточним проблемам менше часу і сил, ніж потрібно. Так, соціальні мережі не можна назвати абсолютним злом, але користуватися ними потрібно з розумом. Тоді психіка залишиться в повному порядку.

Віртуальне спілкування, на жаль, не може повністю замінити реальне. Спілкуючись один з одним офлайн, ми звертаємо увагу не тільки на слова, а й на міміку, на вираз обличчя, на тон та інше.

Живе спілкування відмінно від епістолярного (більш спрощено, письмового) жанру, особливо якщо він простий розмовний, де емоції і невербальні промови (не описує простими словами) замінюються смайликами або іншими вигуками. І таке неживе, точніше сказати, віртуальне спілкування в деяких випадках навіть впливає на подальші здатності взаємодіяти з іншими людьми, вживу.

Удавана висока соціалізація в соціальних мережах в реальному житті насправді буде іншою. Тому залежність від соціальних мереж буде тільки зростати, а реальний статус в житті може навпаки знижуватися. Все це шкідливо для людини.

Необхідно знайти для себе розумний баланс між віртуальним і реальним спілкуванням, щоб провести тонку межу між активністю в соціальних мережах і залежністю від них. Важливо зберегти своє психічне здоров'я, на яке і так постійно впливає наш сучасний спосіб життя, де для комп'ютерів і віртуального спілкування відводиться значна роль.

Список використаних джерел та літератури

1. Ефимова Г.З., Зюбан Е.В. Социальные сети как элемент социально-экономического развития постиндустриального общества // Интернет-журнал «Науковедение» Том 7, №6 (2015)
2. Мир науки. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://mir-nauki.com/vol4-5.html>

Маринін Руслана
студентка 1 курсу агрономічного
факультету ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд. філос. наук
В.В.Мельничук

ВІРТУАЛЬНИЙ ВИМІР БУТТЯ МОЛОДІ

Поняття віртуальної реальності походить від «віртуальність», що спочатку позначало в схоластиці зв'язок між реальностями, що належать до різних рівнів, переважно між реальністю божественною і земною. У другій половині ХХ століття під віртуальністю стали розуміти можливе, потенційне, умоглядне. З 1980-х рр. поширився термін «віртуальна реальність» для позначення комп'ютерних систем, що дають користувачеві інтерактивне стереоскопічне зображення. Зрештою його головним значенням стала імітація

дійсності з допомогою комп'ютера і різних пристроїв, що діють на органи чуття [2].

Сучасний світ дає людям нові можливості, з кожним роком його розвиток набуває все більшої інтенсивності. Нові технології, відкриття та винаходи можуть приносити людям як користь так і, нажаль, можуть завдавати шкоди. Прикладом є комп'ютерні технології. За допомогою персонального комп'ютера ми можемо швидко та зручно листуватись з людьми, які знаходяться далеко від нас. Комп'ютер є невід'ємною частиною навчання як школярів, так і студентів. Він набагато спрощує наше життя, автоматично виконує тяжкі обрахунки та може автоматизувати виробництво. Але вже й зараз можна спостерігати негативний вплив на суспільство. Більшість людей вже не уявляють своє життя без соціальних мереж, месенджерів та Інтернету. Вони почали проводити велику кількість свого часу у просторах Інтернету, а особливо це стосується молодого покоління. Деякі з них замінюють реальне спілкування на спілкування у соціальних мережах та месенджерах, з людьми яких вони ніколи не бачили, дуже часто ці люди видають себе не за тих, ким вони є насправді.

У наш час дійсно дуже важко знайти молоду людину, яка не була зареєстрована хоча б в одній соціальній мережі. Там відбувається їх інше «віртуальне життя». Вони обмінюються фотографіями, думками, відео... Щодня статистика зареєстрованих людей у соціальних мережах зростає з великою швидкістю і все більше людей стають частиною «віртуального» світу. Зараз важко уявити як пройде хоча б один наш день без очікуваних «лайків», улюблених спільнот та спілкування з новими інтернет-друзями. Однак соціальні мережі можуть нести в собі небезпеку. Мало хто задумується, що запостивши свої фотографії та дописи до них про те, як і де ви любите проводити свій час, ви даєте можливість використання цієї інформації шахраям для маніпуляції вами. Технології нашого часу досягли того рівня розвитку, що з їх допомогою можна з легкістю дізнатись про наші вподобання, релігію, національність, стать, вік, матеріальний стан тощо. Щоб дізнатись

таку інформацію, вам не потрібно навіть вказувати про це у акаунті на своїй сторінці. Ці висновки можна зробити з кількості переглянутих вами спільнот, чисельності «лайків», коментарів, які залишаєте в спільнотах та дописів на сторінці.

Нещодавно стала відома нова зброя масового ураження – це «Біг дата». Звісно, це зброя, що не вбиває фізично, але вона впливає на мозок та змушує робити все, що захочеться її власникам. Все, що робиться в мережі чи поза нею залишає цифровий слід. Приватності немає. Це є нашою реальністю XXI століття. Це довів польський науковець, професор Стенфордського університету Міхал Косінський. Він розробив програму, яка дозволяє за допомогою інформації, яку ми свідомо чи несвідомо надаємо у соціальних мережах, визначити расу людини з точністю до 95%, релігію та політичні вподобання з імовірністю до 88%. Такі результати показують, що інформацію про користувача у всесвітній павутині Інтернету можна швидко знайти та використовувати для різних цілей. Всім відома гра Синій кит, яка з'явилась у соціальних мережах та набула великого масштабу, кінець якої був трагічним. Зважаючи на це, потрібно бути обережними у Інтернеті., не залишати конфіденційної інформації про себе.

Не менш важливою та актуальною проблемою є Інтернет-залежність – психічний розлад, нав'язливе бажання вийти в Інтернет і хвороблива нездатність вчасно відключитися від нього. Це явище може спричинити стан, у якому людина фокусуватиметься на віртуальному, а не реальному світі. Людина в такому стані може ігнорувати потребу у їжі, сні, живому спілкуванні, фізичній активності тощо. У 2008 році Інтернет-залежність офіційно визнано хворобою. Визначення захворювання і його діагностичні критерії були розроблені співробітниками Пекінського центрального військового госпіталю за матеріалами 1300 «проблемних» користувачів Інтернету [1].

Розвиток інформаційних технологій в Україні відбувається з дещо меншою швидкістю, ніж у країнах з розвинутою економікою. Проте вже навіть

зараз кількість молоді залежної від Інтернету досить велика, тому її відносять до нових залежностей, що мають суттєвий вплив на молоде покоління в Україні та в цілому на суспільство. Проблемою є тривале перебування у віртуальному світі, який віддаляє людину від реальності. Результатом чого є погіршення концентрації уваги, частоті стурбованості, емоційного відчуження. Через надмірне занурення у мережу порушується режим харчування та сну. Великий обсяг користування Інтернетом викликає у молоді, особливо у підлітків, агресивну поведінку, дратівливість, депресію, що призводить до затримки у емоційному та соціальному розвитку особистості. В кінцевому результаті ми можемо мати покоління індивідів, які не вміють взаємодіяти між собою у реальному світі.

Отже, віртуальний вимір буття молоді може бути як корисним для її розвитку, так і мати негативний вплив на неї. Соціальні спільноти та месенджери водночас допомагають нам спілкуватись з людьми, які далеко від нас, і це комфортно, бо для цього не потрібно витратити багато часу. Проте потрібно бути обережним, тому що можна натрапити на шахраїв, яких зараз досить багато. Користуватись Інтернет-програмами потрібно розумно. Сучасні технології та Інтернет спрощують наше життя, але можуть і викликати залежність від них, яка негативно впливає на здоров'я та психіку, спричиняючи відчуження людини від реального світу, соціуму. Не варто проводити в Інтернеті велику кількість часу, залежність легше не допустити, ніж позбавлятися від неї.

Список використаних джерел та літератури

1. Інтернет-залежність [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет-залежність>
2. Носов Н. А. Словарь виртуальных терминов / Труды лаборатории виртуалистики. – 2000. – Выпуск 7. –С. 16.

Атрощенко Анастасія
студентка 2 курсу факультет економіки
та менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник – канд.психол.наук
О.М. Шевченко

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Представники різноманітних субкультур намагаються показати свою індивідуальність, сказати нам: «Я – особистість», надіслати виклик світу з його нескінченними буднями. Все більше підлітків кожного дня у всіх країнах світу долучаються до тієї чи іншої субкультури. Тому необхідно знати про це культурне явище, розуміти його та бути готовим зустрітися з представниками у реальному житті.

Термін «молодіжна субкультура» використовується вченими і журналістами при зверненні до явищ і процесів, що відбуваються у молодіжному середовищі.

Молодіжна субкультура характеризується наступними рисами:

- молодіжна субкультура є соціальною спільністю, кожен представник якої сам зараховує себе до неї;
- входження молодої людини до тої або іншої молодіжної субкультури означає ухвалення ним і розділення її норм, цінностей, світосприймання, манер, стилю життя, а також зовнішніх атрибутів приналежності до даної субкультури (зачіска, одяг, прикраси, жаргон);
- як правило, молодіжна субкультура виникає навколо якого-небудь «центру» або інших пристрастей до музичних стилів, способу життя, ставлення до певних соціальних явищ;
- значущі для тієї або іншої молодіжної субкультури ідеї і цінності отримують зовнішній вираз в обов'язковій для її членів символіці і атрибутиці групи.

Молодіжна субкультура – це езотерична, урбаністична культура, створена молодими людьми для себе; це культура, націлена на включення

молодих людей у суспільство; це – часткова культурна підсистема всередині системи «офіційної», базової культури суспільства, що визначає стиль життя, ціннісну ієрархію і менталітет її носіїв.

Формою, зовнішньою оболонкою, «тілом» молодіжної субкультури є неформальні молодіжні об'єднання – це групи, що виникли на основі суб'єктивних потреб, інтересів і прагнень молодих людей незалежно від того, співпадають інтереси цих груп з інтересами суспільства або протирічать їм. Причому неформальні молодіжні об'єднання створюються добровільно й у вільний час.

Найбільш поширеними є такі молодіжні субкультури: хіпі, растамани, готи, емокиди, репери (вони ж хіп-хопери), байкери, панки та гопники.

Розглянемо особливості деяких із них. Так, наприклад, «байкери» – мотоциклісти, яких у нас часто називають рокерами, але це неправильно, бо рокери – це любителі рок-музики. Улюблений напій байкера – пиво. Одягаються вони у джинси, чорні футболки, шкіряний жилет або куртку. Часто байкери суцільно покриті татуюваннями. Байкерів у великій кількості можна зустріти на щорічному байк-шоу, а на вулицях – переважно вночі, коли є «свобода пересування». Звідси і назва тусовок – «Ангели ночі», «Нічні вовки» і т.п.

Ще, на нашу думку, яскраво вираженою і такою, що є цікавою для розгляду, є така кримінальна молодіжна субкультура як – «гопники».

Їм притаманні такі особливості:

- наявність території впливу і боротьба за її розширення;
- встановлення системи покарань за порушення існуючих правил і традицій;
- підтримка ієрархії на основі вікових відмінностей, авторитетності і права «сильного»;
- утворення союзів, об'єднань, поглинання слабких сильнішими;
- планування протиправних акцій;
- використання прийомів і методів розпалювання ворожнечі;

- збір грошей усередині угруповання, бійки з іншими підлітками, які проживають на контрольованій території.

Вони акцентують на своїй ворожості до більшості молодіжних субкультур. Будь-який підліток, який належить до іншої субкультури, може бути побитий, підданий сексуальному насильству та пограбований.

Отже, юні «неформали» своєю активністю постійно випробовують дорослих на уміння мислити нешаблонно.

Сьогодні потрібно допомагати людям, які прагнуть, хай і незвичним чином, проявити свою громадянську позицію, заявити про власну думку. Для того, щоб судити на благо або на шкоду своїм членам і суспільству в цілому діє група або об'єднання, потрібно вивчати їх діяльність та йти на контакт із ними.

Список використаних джерел та літератури

1. Ерасов Б.С. Соціальна культурологія. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 591 с.
2. Савельєв Ю.Б. Взаємодії субкультур як фактор соціокультурного розвитку. – К., 1997.– 26 с.
3. Слюсаревський Н.М. Субкультура як об'єкт дослідження // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №3. – С.117–127. – http://www.countries.ru/library/typology/subk_ukr.htm.

Павленко Анна
студентка 1 курсу агрономічного
факультету ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд.філос.наук
В. В. Мельничук

СУЧАСНІ СУБКУЛЬТУРИ: СУТНІСТЬ ТА ВПЛИВ НА МОЛОДЬ

Кожному з нас доводилося йти по вулиці, їхати в транспорті або просто дивитись телевизор і бачити людей, які у чомусь не схожі на інших. У когось на голові ірокез, хтось увесь в металі, а хтось у чорній шкірі проноситься повз вас на мотоциклі. Найчастіше це і є представники сучасних субкультур.

Представники різноманітних субкультур намагаються показати свою індивідуальність, сказати сірій масі: “Я — особистість”, кинути виклик світу з його нескінченними буднями та вистроюванням усіх в один рядок. Все більше підлітків кожного дня у всіх країнах світу приймають ту чи іншу субкультуру. Тому необхідно знати про цю культурне явище, розуміти його та бути готовим зустрітися з представниками у реальному житті

Понаття «Молодіжна субкультура»

Субкультура – соціальне угруповання, яке об'єднане тим, що кожен з його представників себе до нього зараховує (тобто ідентифікує). Члени такого угруповання можуть формувати групи безпосереднього спілкування (компанії, клуби, тусовки), але їхній зв'язок одне з одним може відбуватися і віртуально, завдяки захопленню одним героєм. Кожен представник чи носій субкультури приймає норми, цінності, картину світу, стиль життя та інше – за зразок свого існування. Але паралельно з цим існують і зовнішні атрибути, які свідчать про приналежність до певного угруповання, як наприклад: зачіска, одяг, зовнішній вигляд та ін.

Найчастіше субкультури виникають довкола певного центру чи ініціатора, який проповідує певні новації у сфері музичних стилів, способу життя, ставлення до якихось соціальних явищ. Ідейний центр формує цілісну картину світу, ставлення до нього, випрацьовує спеціальні тексти, які набувають статусу культових.

Загалом можна виділити 5 головних характеристик молодіжних субкультур:

1. Специфічний стиль життя і поведінки;
2. наявність власних норм, цінностей, картини світу, які відповідають вимогам певних соціальних категорій молоді;
3. Протиставлення себе решті суспільства;
4. Зовнішня атрибутика, яка має символічне значення;
5. Ініціативний центр, який генерує тексти.

Загальносвітові субкультури: Хіпі, Панки, Шлях навпростець, Скінхеди, Хіп-хоп, Гопники, Готи, Рейв, Фурі, Теріантропія, Геймери, Металісти, Байкери .[1]

Готи

Готи — представники готичної субкультури, натхненних естетикою готичного роману, естетикою смерті, готичної музики й відносять себе до готики-сцени. Представники руху з'явилися в 1979 році на хвилі пост-панка. Панківський епатаж готи направили в русло пристрасті до вампірської естетики, до темного погляду на світ.

Характерний зовнішній вигляд готів:

1. Чорний (темний) одяг.
2. Чорне довге волосся.
3. Високі шнуровані черевики.
4. Чорний корсет, облягаючі чорні нарукавники і чорна максі (для дівчат), одяг під старовину, кльошовані рукави, шкіряний одяг.
5. Шипований нашійник.
6. Срібні прикраси окультної тематики.

Готична естетика різноманітна за набором вживаних і популярних символів, можна зустріти і єгипетську і християнську і кельтську символіку. Основним готичним символом є єгипетський «Анх», символ вічного життя — ймовірно, у зв'язку з темою вампірів.

Цікавим є світогляд „готів". У центрі уявлень готів про світ є філософська ідея - „сьогоднішній день - останній", але прожити його слід гідно. Необхідно шукати справжню віру в себе, справжню дружбу, справжню любов. На буття треба дивитися широко відкритими очима, не заплющати очі на темні сторони повсякдення - страждання, самотність і смерть. Слід призвичаїтись до своїх похмурих думок і настроїв і навіть брати від них енергію життя.

Література, музика, живопис, філософія, які пересічну людину приводять у депресивний стан, для готів є основним джерелом життєвої

насаги. В ставленні до світу готи виявляють іронію, сарказм; люблять „чорний гумор”.

Висновок

Молодіжні субкультури — особлива частина суспільної культури.

З віком потяг до тієї чи іншої субкультури мине. Неформальний спосіб життя притаманний людям підліткового віку. А належність до тієї чи іншої субкультури – це своєрідний спосіб продемонструвати дорослим свої власні погляди на життя. Тим більше, що підліткам взагалі характерне протиставлення себе дорослим. І тому тінейджери об’єднуються з іншими однодумцями та демонструють те, що у них є власні життєві позиції. Зазвичай бажання належати до певної субкультури з віком зникає. До цього потрібно ставитися лише як до одного з етапів життя. А батькам таких підлітків я б порадила не реагувати бурхливо на таке волевиявлення їхніх дітей. Між іншим, практично всі підлітки проходять через певні групи, хай то якісь гуртки, секції чи ті ж неформальних рухи. У психології навіть вважається, що це сприятиме їхньому подальшому нормальному розвитку. На думку психологів громадської організації “Вільна територія”, членів Української спілки психотерапевтів Місан Наталії та Лозової Людмили, багато людей упереджено ставляться до представників молодіжних субкультур, зовсім не знаючи, що більшість з них не мають ні найменшого відношення до криміналу, сексуальної розбещеності, сатанізму. Кожен має право бути індивідуальним. І молодіжні організації існували завжди, лише самовиражалися по-різному [2].

Список використаних джерел та літератури

1. Молодіжна субкультура готів. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Molodijna_subkul-tura_gotiv
2. Творімо освіту разом. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php>

Іщук Людмила
студентка 2 курсу факультет економіки та
менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник – канд. психол. наук
О.М. Шевченко

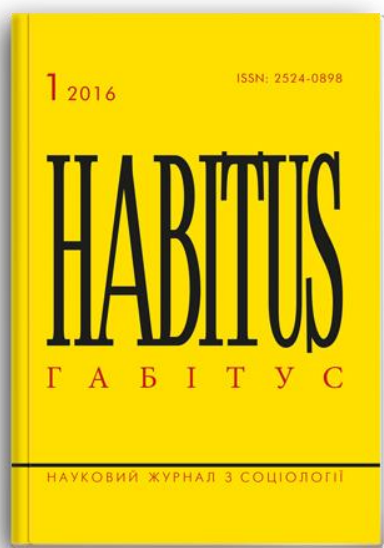
ПРО ЩО ПИШУТЬ У СОЦІОЛОГІЧНИХ ЖУРНАЛАХ

Доцільно ознайомитися з основними журналами з соціології. Вони переважно виходять три-чотири рази на рік. Інформація, що міститься в них, часто актуальніша, ніж книжкова, яка потребує більше часу на написання та видання. Журнальні статті іноді мають суто професійний характер, і початківець у сфері соціології може не зовсім їх розуміти. Проте у всіх провідних журналах регулярно з'являються статті, що становлять загальний інтерес і доступні тим, чийі знання з теми обмежені.

У першу чергу пропонуємо знайомство з українською періодикою. Отже, першим у нашому переліку є «Український соціологічний журнал». Це наукове, інформаційне видання, яке засноване у 2008 році на базі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У ньому мають можливість публікуватися науковці, які досліджують різноманітні сфери життя суспільства, його ціннісні виміри цивілізаційної трансформації, соціальний розвиток націй, можливості та проблеми дослідження ментальності та ін. Окремих змістовних розділів у цьому журналі нема, що спрощує процес творіння для досвідчених науковців та ускладнює діяльність молодих вчених, яким важко зорієнтуватися у різноманітті тем, які потребують свого дослідження.

Розглянемо ще один український соціологічний журнал – «Габітус». Це періодичне наукове фахове видання, яке засноване зовсім недавно, у 2016 році, на базі Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).

У журналі висвітлюються актуальні проблеми теорії та історії соціології; методології та методів соціологічних досліджень; соціальних структур та соціальних відносин; спеціальних та галузевих соціологій.

Журнал інформує також про події наукового життя та соціологічну освіту в Україні; подає рецензії наукових праць та підручників з соціологічної тематики. До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Видання співпрацює з найбільшими ВНЗ України та зарубіжжя, органами державної влади та місцевого самоврядування. Подібна

співпраця передбачає розміщення інформаційних матеріалів, публікацію наукових статей, проведення на базі видання круглих столів.

У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних соціологічних питань.

Журнал є чітко структурованим за чотирма секціями, а саме:

Секція 1. Теорія та історія соціології.

Секція 2. Методологія та методи соціологічних досліджень.

Секція 3. Соціальні структури та соціальні відносини.

Секція 4. Спеціальні та галузеві соціології.

Варто знати, що до найважливіших соціологічних журналів належать «Sociology» (Соціологія) – офіційний журнал Британської асоціації соціологів, «British Journal of Sociology» (Британський соціологічний журнал), «Sociological Review» (Соціологічний огляд) та «American Journal of Sociology» (Американський соціологічний журнал).

Список використаних джерел та літератури

1. Городяненко Г. В. Соціологія: Підручник. – К.: Академія, 2008. – 544 с.
2. Осипова Н. П. Соціологія: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336.

Лихотворик Катерина
студентка 2 курсу факультету економіки та
менеджменту ЖНАЕУ
Науковий керівник – канд.психол.наук
О.М. Шевченко

КАТЕГОРІЇ ТА ПОНЯТТЯ СОЦІОЛОГІЇ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Соціальна діяльність – це завжди прояв людської активності з метою зміни чи перетворення елементів навколишнього світу, свідомості самої людини. Їй завжди притаманні цілеспрямованість, свідомий характер, бо її суб'єктом може бути лише людина. Це процес, що включає мету, засоби, результати.

Виділяють такі види соціальної діяльності: трудову, творчу, споживацьку, дозвільну, освітню, рекреаційну тощо. Проте така класифікація має умовний характер, оскільки в реальному житті ці види діяльності не існують окремо.

Найважливішою формою соціальної діяльності визнається праця – доцільна діяльність людини, в процесі якої вона за допомогою певних засобів діє на природу і перетворює її елементи в предмети, що задовольняють її потреби. Саме завдяки тому, що праця є цілеспрямованою діяльністю, створює цінності і здатна задовольняти різноманітні потреби людей, вона отримує пріоритетний статус. Але будь-яка людська діяльність, якщо вона доцільна, містить у собі елементи праці, проте розуміння праці як основної діяльності ґрунтується на традиційному визнанні пріоритету її матеріальних результатів. Однак не меншу роль відіграють знання і як результат духовної діяльності), послуги і як результат специфічного виду діяльності у сфері нематеріального виробництва) тощо. Визнання пріоритету матеріальних результатів є історично зумовленим і зі зміною суспільних умов пріоритетність різних видів діяльності може змінюватися.

Праця – це основна форма життєдіяльності суспільства, індивіда, вихідна умова їх буття, яка визначає спосіб ставлення індивіда до світу і одного індивіда до іншого, специфіку відносин у будь-якій трудовій організації і в будь-якій державі. Отже, праця – категорія не лише економічна, а й соціологічна, що має значення для характеристики суспільства в цілому і його індивідів зокрема.

На рівні суспільства праця виступає як взаємозв'язана система галузей і видів діяльності, а на індивідуальному рівні – у вигляді простого процесу – окремих функцій та операцій. Шляхи вдосконалення суспільної та індивідуальної праці різняться. Перші полягають у вдосконаленні засобів виробництва і впровадженні прогресивних технологій, інші – у впровадженні раціональних форм організації праці на конкретних робочих місцях. Удосконалення суспільної праці має випереджати зміни змісту індивідуальної праці. На практиці, як правило, спостерігається певний розрив між складністю виконуваних робіт (показник змісту суспільної праці) та рівнем кваліфікації робітника (показник змісту індивідуальної праці).

Складовими простого процесу праці є предмети праці, її знаряддя та суб'єкт.

У результаті взаємодії цих складових з'являється продукт праці. Соціальні відносини панування і підпорядкування, відчуження та експлуатації, влади і безправ'я формуються не з приводу предметів праці, а з приводу привласнення й розподілу засобів та продуктів праці.

Якщо простий процес праці розкриває специфічний для людини спосіб обміну речовин між нею і природою, то суспільний процес свідчить про спосіб обміну продуктами діяльності між людьми. Перший переважно є індивідуальним, його суб'єктом є індивід, що забезпечує своє відтворення як біологічної істоти; інший – завжди колективний, його суб'єктом є соціально-професійні групи. Ті відносини, що формуються тут, якісно відрізняються від відносин у простому процесі праці. Це відносини між людьми як між виробниками і споживачами, робітниками основного й допоміжного

виробництва, представниками різних галузей промисловості. Саме ці відносини визначають характерні риси суспільного процесу праці і відтворення людини як істоти соціальної.

Відомий американський підприємець Г. Форд, оцінюючи значення праці у житті людини, стверджує, що праця є основною умовою її здоров'я, самоповаги і щастя.

Соціологічний підхід до вивчення праці (на відміну від економічного) означає врахування суспільної нерівності – неоднакового становища різних суб'єктів трудових відносин (соціальних груп та окремих індивідів), їхньої трудової поведінки, що зумовлена насамперед суспільним поділом праці.

Праця як соціальний інститут, специфічна форма спільної діяльності людей є не тільки методом, процесом добування засобів до існування, вона визначає специфіку практично всіх соціальних, економічних та інших процесів у суспільстві, навіть специфіку суспільного ладу в державі. Трудовий колектив не тільки об'єднує людей для виробництва товарів і послуг, а є практично єдиною формою узгодження, поєднання індивідуальних, групових та суспільних економічних інтересів, найважливішим чинником соціалізації особистості.

Отже, соціально-економічна сутність праці є двоїстою: вона, з одного боку, є джерелом багатства і доходів, а з іншого – мірою поведінки людини, засобом її самореалізації, самоствердження як особистості, тобто, з одного боку, працю треба стимулювати, бо вона реалізується в надії на одержання грошового доходу, з іншого – будь-яка вільна праця крім грошей приносить ще задоволення і радість із цього погляду всі види праці варті поваги й пошанування). Ненормальною ситуацією для працездатної людини є неможливість працювати. Вимушене тривале безробіття є справжньою соціальною трагедією для багатьох.

Список використаних джерел та літератури

1. Жоль К. Соціологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Либідь, 2005. – 440 с.

2. Лукашевич М. Соціологія: Базовий курс: Навч. посібник. – К.: Каравела, 2005. – 310 с.
3. Макеєв С. Соціологія: Навч. посібник – 2.вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2003. – 454 с.

Ревчук Наталія
студентка 1 курсу агрономічного
факультету ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд.філос.наук
В. В. Мельничук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Свідомість кожної людини починає формуватися ще у дитинстві та підлітковому віці. Індивідуальні погляди на різні ситуації, особливе ставлення до тієї чи іншої проблеми – все це і є шлях до самоусвідомлення, яке здійснюється під впливом різних обставин і людей. Це стосується і формування екологічної свідомості людини. Починаючи з повчань батьків і закінчуючи досконалим вивченням екології, як науки, у вищих навчальних закладах. Проте, зважаючи на сучасний спосіб життя людей, виникають сумніви, що це вивчення є дійсно свідомим. Адже, у XXI столітті люди без освіти прибирають вулиці після наслідків життєдіяльності людей, що закінчили ВНЗ. Отже, що ж насправді є домінуючим фактором формування екологічної свідомості?

Досліджуючи це питання Валерій Акоюн у своїй статті дійшов висновків, що серед усього різноманіття чинників вирішальний безпосередній вплив на формування екологічної свідомості здійснюється саме через соціальне середовище. Оскільки негативні наслідки людської діяльності реально усвідомлюються суспільством, зазвичай, тільки після досить тривалого нагромадження соціально-екологічних проблем, тобто у вигляді різноманітних загроз рівню і якості життя. В сучасних умовах реакція соціуму на екологічні

проблеми має опосередкований характер і виникає із запізненням. Цю реакцію породжує не антропогенна екологічна проблема як така, а, головним чином, її соціальні наслідки.

Аналізуючи вплив соціального середовища на екологічну свідомість, вчені досліджують, як установки, що існують в суспільній екологічній свідомості, через засоби масової інформації, систему освіти, повсякденне спілкування з іншими людьми сприймаються особистістю, закладаючи основи її відношення до навколишнього середовища. Якщо в суспільстві домінує прагматичне відношення до природи, то і ставлення конкретної особи з більшою вірогідністю матиме саме прагматичний характер, а при домінуванні непрагматичного – непрагматичний.

Варто зауважити, що формування екологічної свідомості починається у сім'ї. Сімейне виховання формує у дитини перші уявлення про навколишній світ, повагу і почуття відповідальності за все живе, що її оточує, на основі культурних надбань і традицій народу. Зміст, форми і методи екологічного виховання в родині залежать від загальної культури членів родини, їхньої екологічної освіти. Необхідність участі сім'ї у цьому процесі обумовлена тим, що саме в ній здійснюється універсальне сімейне спілкування, де на першому місці стоїть безкорисна любов батьків до своїх дітей, а це важливо для екологічного виховання. Згідно з Концепцією екологічної освіти України, конкретними завданнями, на які має орієнтуватися сім'я, є такі: виховання любові, чуйності, доброзичливості до об'єктів природи; виховання потреби у спілкуванні з нею, уміння спостерігати й відчувати її красу й гармонію, розвиток інтересу, прагнення до пізнання довкілля; виховання культури поведінки, відповідальності за свої вчинки у природі, формування здатності й умінь піклуватися про природні об'єкти та своє здоров'я, залучення до спільної з дорослими екологічно спрямованої діяльності.

Наступним рівнем, на якому процес формування екологічної свідомості стає більш впорядкованим і цілеспрямованим, стає школа. Цілеспрямований систематичний вплив школи на формування екологічної свідомості в

основному здійснюється через екологічну освіту. Екологічна освіта трактується як система навчання, спрямованого на засвоєння основ екології для формування в кожного члена суспільства усвідомлення тісного взаємозв'язку всіх природних та соціальних процесів, необхідності захисту довкілля та його поліпшення, раціонального природокористування. Екологічна освіта – це один з основних факторів екологізації всіх видів людської діяльності та необхідний елемент загальної культури [1]. Я цілком погоджуюся з цією думкою. Вивчаючи екологію, як науку, людина здобуває знання, що в майбутньому позитивно відображаються у її ставленні до навколишнього середовища. Невід'ємною складовою і метою екологічної освіти є пошук і вивчення шляхів розв'язання та уникнення екологічних проблем. Такі знання допомагають людині побачити причини проблеми, задуматись над її вирішенням, над тим, що може зробити вона, для покращення стану природи загалом. Проте, говорячи про теоретичне вивчення екології, не варто забувати і про практичний досвід людини у цьому напрямі. На одній із наукових конференцій щодо формування екологічної свідомості студентів була обґрунтована така думка, що для формування екологічної свідомості у студентів доцільно використовувати форми і методи роботи, спрямовані на розвиток мотиваційно-ціннісних і поведінково-діяльнісних складових екологічної свідомості та поведінки, зокрема:

- 1) проведення досліджень;
- 2) постановка проблемних запитань, відповіді на які студенти знаходять протягом заняття, аналізуючи та узагальнюючи отриману інформацію;
- 3) інтерактивні методи: мозковий штурм, вивчення конкретних ситуацій, обговорення критичного явища, групова дискусія, рольова гра, імітація, семінар, групові проекти, завдяки яким джерелом інформації, носіями екологічних норм і вимог виступають самі студенти, екологічні норми і вимоги сприймаються як їх власний вибір і рішення, що є значно потужнішим стимулом, ніж зовнішнє примушування;

4) використання інформаційних комп'ютерних технологій, зокрема, мультимедійного супроводу навчальних занять;

5) залучення студентів до громадського екологічного руху, активної участі у різноманітних природоохоронних заходах;

6) позааудиторна робота: конференції, семінари, вікторини, гурткова робота, факультативи [2].

Саме такі форми роботи дають можливість вийти за межі навчальної програми, поглибити знання, уміння, досвід студентів, адже передбачають вибір і прийняття рішень, аналіз і оцінку ситуацій, сприяючи формуванню екологічно доцільної поведінки.

Зважаючи на вище зазначене, можна зробити висновок. Екологічна свідомість – це комплекс знань про навколишній світ, природоохоронні уміння, що забезпечують узагальнене відображення зовнішнього світу, прогнозування їх наслідків, контроль та управління поведінкою особистості. Обов'язковою умовою екологічного виховання молоді є необхідність посилення впливу на духовну сферу, формування етики екологічної культури. Подолати сучасну екологічну кризу можна лише шляхом морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та оточуючими. Якщо людство в найближчому майбутньому не навчиться дбайливо відноситися до природи, воно знищить середовище свого існування, а це – шлях до саморуйнації. Задля уникнення таких наслідків життєдіяльності людини необхідним є формування екологічної свідомості, яка повинна ґрунтуватися на відповідальності перед навколишнім середовищем, суспільством та майбутніми поколіннями.

Список використаних джерел та літератури

1. Акопян В. Основні чинники формування екологічної свідомості особистості / Валерій Акопян // Вища освіта України. – 2011. – № 2. – С. 42–43.
2. Караван Ю. Формування екологічної свідомості студентів / Юрій Караван, Алла Саницька, Мирослава Ташак // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2721>

Комар Катерина
магістрантка факультету
екології і права ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд.філос.наук
С. Ф. Шевчук

АЛХІМІЯ ЯК ФОРМА ПЕРЕДНАУКОВОГО ЗНАННЯ

Зазвичай існування алхімії пов'язують із середньовічною епохою. Насправді ж вона з'явилась ще задовго до Середніх віків і не на території Європи. Країни стародавнього Сходу – час і місце народження мистецтва алхімії. Уже в стародавні часи людина прагнула пізнати світ, однак методи пізнання дуже відрізнялись від сучасних, вони містили в собі великою мірою релігійний та містичний елементи.

В Стародавньому Китаї жили Легендарні володарі та Небесні імператори, які володіли таємницею вогню; згодом тут з'явилось Братство ковалів, які працювали з металами і видозмінювали їх. В Стародавній Індії предметом інтересу алхіміків була людина, яка внаслідок трансмутацій могла змінювати свій внутрішній стан. Алхіміки Стародавнього Єгипту вивчали природу металів і каменів, людини у її відношенні до всесвіту, намагаючись пізнати, як змінюється стан речей. Лише в XI столітті внаслідок хрестових походів Західна Європа відкрила для себе новий, наповнений знаннями та мудрістю, світ. Так середньовіччя почало відроджувати майже втрачений на той час алхімічний досвід.

Якою ж була мета алхіміків, які експериментували з речовинами? Найперше, це, очевидно, був пошук способів збагачення шляхом отримання золота зі звичайних металів. По-друге, людина завжди мріяла залишатись молодою та здоровою, в ідеалі досягнути безсмертя. Тому алхіміки шукали «філософський камінь» – субстанцію, яка вважалась панацеєю від усіх хвороб, з її допомогою нібито можна було б отримати еліксир молодості.

Таким чином, в руках алхіміків знаходились «ключі» від людського щастя, адже багатство, молодість, здоров'я, безсмертя і є його умовами.

Сучасна людина, як і середньовічна, також прагне бути багатою, жити довго і щасливо і в цьому своєму прагненні звертається до науки. Креагенний сон, вживання в їжу ембріонів, ін'єкції стовбурових клітин та інше – чи не нагадує це пошуки «еліксиру молодості та безсмертя»?

Алхімія як переднаукове вчення заснована на певних принципах. Перший принцип – це єдність матерії. Матерія може набувати тисяч різноманітних форм, але сама вона як основа лишається єдиною. Вона є фундаментом всього космосу. З першого принципу випливає наступний: усе, що наповнює макрокосм, є і в мікркосмі; все, що є у великому, є і в малому; все, що є на небі, є і в людині і навпаки. Все походить від первинного елемента, який є основою як для великого, так і для малого, як для космічного, так і для земного. Принципом досліджень в алхімії є те, що її трансмутації не суперечать природі, не спотворюють її, а йдуть шляхом пошуку подібного. Єдина матерія складається з трьох елементів: сірки, ртуті та солі. Це ще один принцип алхімії.

Сірка, ртуть і сіль – це символічні назви елементів природи. Чим більше сірки, тим ближче до ідеалу – Сонця (золота). В людині ці елементи уособлюють наступне: золото – внутрішнє «Я» індивіда; Сірка – душа; Ртуть – емоції, почуття, бажання, а Сіль – це земне, тілесне. Чим більше Солі – тим далі стоїть людина до ідеалу.

Ось як звучить текст, що належить англійському алхіміку XV ст. Джорджу Ріплі: «Щоб виготовити еліксир мудреців, або філософський камінь, візьми, син мій, філософської ртуті і нагривай, доки вона не перетвориться в зеленого лева. Після цього нагривай сильніше, і вона перетвориться в червоного лева. Дигеруй цього червоного лева на пісочній бані з кислим виноградним спиртом, випаруй рідину, і ртуть перетвориться в кмедеподібну речовину, яку можна різати ножем... Кіммерійські тіні покриють реторту своїм темним покривалом, і ти знайдеш всередині неї справжнього дракона, тому що він поїдає свій хвіст... Він загориться і, набувши незабаром прекрасного лимонного кольору, знову відтворить

зеленого лева...Насамкінець, син мій, ретельно ректифікуй, і ти побачиш появу горючої води і людської крові»[1,с.100].

Щоб стверджувати, що алхімія є формою переднаукового знання, слід звернутись до історії становлення сучасної науки, зокрема хімії.

У ХУІІ-ХУІІІ століттях народилась наукова хімія, дослідники почали вивчати речовини поза їх містичним контекстом. Вони занотовували результати своїх досліджень для майбутніх поколінь. Відмінність хімії від алхімії полягає в тому, що алхімія була тісно пов'язана з філософськими та етичними поняттями, в той час як хімії потрібні були лише досліджувані речовини, лабораторії та людина-дослідник. Однак зв'язок між ними не можна заперечити. Як феномен середньовічної культури алхімія увібрала в себе філософію, релігію і містику. Та в основі алхімічного ремесла-мистецтва лежав експеримент, спостереження і дослідження природи. Дослідник В.Л.Рабінович пише: «Придивимось уважніше: алхімічний інструментарій – колби, печі, горілки; спеціально виготовлені речовини для хімічних взаємодій; обробка речовин – розчинення, фільтрація, перегонка. Чи не хімія це? Але якась «дрімуча», незручна, коли ртуть і сірка не просто речовини, але й безплотні принципи, а газ не тільки щось подібне до повітря, а й якийсь таємничий дух. Вірно, практичні досягнення алхіміків (розділення, осадження, очищення речовин, встановлення їх властивостей) можна «екстрагувати» із епохи і включити в передісторію нинішньої хімії» [1, с.99]. Багато експериментів, над якими безуспішно працювали алхіміки, знайшли успішне вирішення лише в майбутньому. Так, у 1980 році американський вчений Гленн Сиборг, помістивши вісмут в ядерний реактор, отримав золото. Розщеплення атома в ядерній та атомній фізиці є, по суті, продовженням алхімічного експерименту. Атом водню було змінено зсередини, внаслідок чого він був перетворений в інший елемент.

Ще один приклад. Алхіміки стверджували перетворення елементів один в одного. Хімія, починаючи з Ломоносова, Лавуазьє та ін., заперечила це положення і побудувала споруду хімії, спираючись на вчення про

постійність елементів. Тепер вчення алхімії відновлене на новій основі. Навіть деякі конкретні твердження алхіміків (генетичний зв'язок срібла і свинцю) приймаються сучасною наукою. Чи означає це, що всю роботу хіміків (від Ломоносова до Менделєєва включно), які визнавали постійність елементів, потрібно відкинути як ненаукову, метафізичну і повернутись до алхіміків? Помилкове вчення про абсолютну постійність елементів відіграло позитивну роль, так як в умовах застосування тих прийомів, котрі були у розпорядженні вчених XVIII-XIX століть, елементи дійсно постійні, алхіміки ж надто легко розуміли завдання перетворення елементів. Прогрес спеціальних наук завжди ґрунтується на тому, що при радикальній зміні основних постулатів закони і формули уточнюються, виправляються, збагачуються, але ніколи не відкидаються повністю.

Таким чином, можна зробити наступний висновок: алхімія, будучи неповторним явищем середньовічної культури, була спробою людини пізнати природу світу і себе самої. Це була своєрідна наукова думка, яка ще не звільнилась від містично-релігійного одягу. Разом з тим алхіміки своїми експериментами над речовинами накопичили матеріал, який був закладений в фундамент майбутньої науки хімії. Тому алхімію можна вважати формою переднаукового знання.

Список використаних джерел та літератури

1. Рабинович В.Л. Алхимический миф и химеры «Собора Парижской богоматери» / Заблуждающийся разум?: Многообразие вненаучного знания/ Отв.ред. и сост. И.Т.Касавин.—М.: Политиздат,1990.—464 с.

Дяченко Роман
студент 4 курсу факультету
екології і права
Науковий керівник - канд. філос. наук
С. Ф. Шевчук

ЛОГІКА – НАУКА ПРО МИСЛЕННЯ

Мислення людини підкоряється логічним законам і протікає в логічних формах незалежно від науки логіки. Логіка є лише наслідком існування певного закономірного зв'язку речей і є його систематизованим і упорядкованим відображенням. Так само, як для фізики причиною її виникнення є існування закономірних зв'язків світу, так і логіці передують існування закономірних зв'язків людського мислення. Подібно до фізики, вона знаходиться в постійному становленні та розвитку, адже можливості та предмет її дослідження і відображення безмежно широкий, і остаточно не пізнаний. Багато людей мислять логічно, не підозрюючи про те, що підсвідомо використовують правила логіки, так само як для падіння (комусь або чомусь) необов'язково знати закони тяжіння або для мовлення – закони граматики.

Логіка – це наука про мислення. Назва її походить від грецького слова (logos – думка, слово, закон). Термін «логіка» вживається також для позначення закономірностей об'єктивного світу (наприклад «логіка фактів», «логіка речей»); для позначення строгості, послідовності, закономірності процесу мислення («логіка мислення», «логіка міркування»). Закономірний характер мислення є відображенням об'єктивних закономірностей. Логіка мислення є відображенням логіки речей.

Варто відзначити, що на відміну від інших наук, що вивчають мислення людини (наприклад, фізіологія вищої нервової діяльності чи психологія), логіка вивчає мислення як засіб пізнання навколишнього світу. Логіка, яка вивчає мислення і застосовується як засіб пізнання, виникла і розвинулась як філософська наука і сьогодні являє собою складну систему

знань, що включає дві відносно самостійні науки: логіку формальну і логіку діалектичну.

Звернемося до історії: як самостійна наука логіка склалась більше двох тисяч років тому, в IV ст. до н.е. Її засновником вважається давньогрецький філософ Аристотель (384-322 рр. до н.е.). В своїх працях, які отримали назву “Органон” (грец. – знаряддя пізнання), Аристотель сформулював основні закони правильного мислення (тотожності, несуперечності і виключеного третього), описав важливі логічні операції, розробив теорії понять та суджень, дослідив дедуктивний (силогістичний) умовивід. Аристотелеве вчення про силогізм склало основу логіки предикатів (математична логіка). Аристотель високо оцінював логіку. На його думку, логіка – це незвичайна наука, вона дозволяє кожному, хто нею оволодів, отримати ефективний метод дослідження будь-якої проблеми, бо саме ця наука дає можливість у явному вигляді визначити, що є доведення, та виділити його основні види та ступені.

Поряд із Аристотелем у античні часи логічною проблематикою цікавилися також представники стоїцизму та софістики. Серед стоїків слід відзначити Хрисипа (281/277 – 208/205 рр. до н. е.), який розробив оригінальну концепцію логіки. Основну увагу він приділяв дослідженню таких схем міркування, завдяки яким висловлювання пов’язуються між собою. Це, наприклад, такі слова природної мови: «якщо,... то», «і», «або» тощо. У сучасних логічних дослідженнях вони отримали назву логічних сполучників.

Друга велика епоха розвитку традиційної логіки охоплює християнське середньовіччя. В середні віки логіка слугувала переважно релігійній схоластиці, тим самим удосконалюючи і розвиваючи свої можливості. Вона тривала із середини XII ст. до середини XIV ст. Саме у середні віки логіка стає однією з основних дисциплін тогочасної освіти. Вона входить до тривіуму – циклу із трьох наук, до котрого, окрім логіки, включалися ще граматики і риторика. Вивчення цих трьох дисциплін у тогочасних

навчальних закладах було обов'язковим. До речі, логіка була обов'язковим предметом вивчення і у Києво-Могилянській академії.

Видатні представники середньовіччя дуже високо оцінювали логіку як науку. Ось як писав про неї відомий логік кінця XI ст., візантійський письменник, філософ, державний діяч Михайло Псьолл (1018–1090): «Логіка – це мистецтво мистецтв та наука наук, яка вказує шлях до початку усіх методів». Цю точку зору на оцінку методологічного значення логіки підтримувала більшість філософів-схоластів середньовіччя

В Новий час значний внесок у розвиток логічного вчення зробив Ф.Бекон (1561-1626), розробивши, на противагу дедуктивній логіці Аристотеля, індуктивний метод, принцип якого виклав у праці “Новий Органон”. Розроблені методи наукової індукції, систематизовані пізніше англійським філософом і логіком Д.С.Міллем (1806-1873) суттєво укріпили позиції логіки як окремої самостійної науки.

Так, дедуктивна логіка Аристотеля та індуктивна логіка Бекона-Мілля склали основу загальноосвітньої дисципліни, що отримала назву формальної логіки. Подальший розвиток логіки пов'язаний з іменами таких видатних філософів, як Р.Декарт, Г.Лейбніц, І.Кант.

Р.Декарт (1569-1650) розробив ідеї дедуктивної логіки, сформулювавши правила наукового дослідження. Г.Лейбніц (1646-1716) сформулював ще один закон формальної логіки, закон достатньої підстави та висунув ідею математичної логіки.

В другій половині XIX ст. в логіці починають широко застосовуватися математичні методи числення. Цей напрямок розроблений в працях Д.Буля, П.С.Порецького, Г.Фреге, Ч.Пірса, Б.Рассела, Я.Лукашевича та ін. математиків і логіків. Теоретичний аналіз дедуктивних міркувань методами числення з використанням формалізованих мов отримав назву математичної, чи символічної логіки.

Символічна логіка включає багато «логік», таких як: багатозначна логіка, модальна логіка, ймовірнісна і часова логіка. Особливе значення для

правознавства має деонтична логіка, яка досліджує структури мови наказів (приписів), тобто значення висловлювань зі словами «обов'язково», «дозволено», «заборонено» тощо, які широко використовуються в юриспруденції.

Окрім формальної логіки виділяють ще діалектичну логіку, яка вивчає не самі форми мислення, а мислення в його виникненні, зміні, розвитку. Вперше розроблена вона була Гегелем (1770-1831). Методологічні принципи, які формулюються на основі діалектичного підходу, виявляють об'єктивність і всебічність розгляду предмету (принцип історизму, роздвоєння єдиного на протилежні частини та їх взаємозв'язок, сходження від абстрактного до конкретного, принцип єдності історичного і логічного і ін.). Ці дві логіки доповнюють одна одну.

Сучасна логіка сформувалась наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Її засновником можна вважати Г.Лейбніца, адже його праці випереджували свою епоху на декілька століть.

Сучасна логіка суттєво відрізняється від традиційної, основи якої заклав Арістотель. На другому етапі розвитку логічного знання інтереси логіків значно розширюються. Вони починають звертатися до аналізу таких типів міркувань, яким раніше взагалі відмовлялось у можливості логічного аналізу. Так, поряд з різними видами теоретичних (наукових) міркувань, основна мета яких полягає в обґрунтуванні знання, предметом дослідження багатьох логіків стають практичні міркування, основна мета яких полягає у поясненні дій людини. Виникають нові розділи логічного знання, істотно пов'язані із різними галузями наукового знання і типами міркувань у них. Це – математика, право, лінгвістика, філософія, психологія, економіка, інформатика тощо.

Спочатку сучасна логіка повністю орієнтувалася на аналіз лише математичних міркувань. За її допомогою вчені намагалися розв'язати проблему основ математичного знання, особливо після того, як були знайдені

парадокси у теорії множин. Цей період в її розвитку іноді називають «класичним».

Біля витоків класичної логіки стояли такі дослідники, як Д. Буль (1815 – 1864), О. де Морган (1806–1871), Ч. Пірс (1839–1914), Г. Фреге (1848–1925), Д. Гільберт (1862–1943) та інші. У їх працях була поступово реалізована ідея перенесення у логіку тих методів, які зазвичай застосовують у математиці. Результатом цієї роботи стало створення такого розділу сучасної логіки, як логіка висловлювань.

Отже, логіка – наука про людське мислення. Але на відміну від інших наук, які вивчають людське мислення, логіка вивчає мислення як засіб пізнання, її предметом є форми і закони, прийоми і принципи правильного мислення, за допомогою яких людина пізнає оточуючий світ.

Людське мислення підпорядковується логічним законам і протікає в логічних формах незалежно від науки логіки. Люди мислять логічно, навіть не знаючи, що їх мислення підкоряється логічним правилам. Але звідси не випливає, що вивчення логіки є зайвим.

Знання законів і форм мислення, їх свідоме використання в процесі пізнання підвищує професійну культуру мислення, виробляє навички мислити більш грамотно, розвиває критичне мислення до своїх і чужих думок. Тому погляд, ніби вивчення логіки не має практичного значення, є хибним.

Мислити логічно – це означає мислити точно, визначено і послідовно, не допускаючи суперечностей у своїх міркуваннях, вміти помічати, викривати і виправляти логічні помилки. Ці властивості мислення мають велике значення в будь-якій сфері наукової та практичної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Конверський А.С. Логіка. – К., 1998. – С.32.
2. Руденко К.П. Логіка. – К., 1976. – С.139.
3. Тофтул М.Г. Логіка. – К., 1999. – С.332.

Нагорний Денис
студент 4 курсу факультету
екології і права ЖНАЕУ
Науковий керівник - канд.філос.наук
С. Ф. Шевчук

ЛОГІКА ПОР-РОЯЛЯ

Людина завжди прагнула вдосконалювати свої здібності, а особливо своє мислення. Досконалим вважається мислення, якому притаманні наступні властивості: визначеність, чіткість та ясність, послідовність, несуперечливість, обґрунтованість. Щоб виробити такі властивості мислення мудреці-філософи почали звертати увагу не лише на зміст думок, але й на форму, будову думки. Так була започаткована наука про форми та закони правильного мислення – формальна логіка. Історія становлення та розвитку логіки налічує приблизно 2,5 тис. років.

Засновником традиційної логіки вважають Аристотеля (Стагірита). Тому традиційну логіку часто називають Аристотелевою логікою. Заслуга мислителя полягає в тому, що він узагальнив і систематизував знання з логіки, накопичені попередниками, адже ці дослідження були вкрай несистематичними, вплетеними в філософські тексти. Аристотелю належить визначення основних форм та законів мислення. Згодом всі напрацювання Аристотеля та його учнів з логіки були об'єднані Андроніком Родоським у трактаті «Органон», назва якого означає «знаряддя, засіб, інструмент» (правильного мислення).

В Середні віки логіка використовувалась для тлумачення та обґрунтування релігійних текстів, вона користувалась повагою, однак була схоластичною, відірваною від життя.

Епохи Відродження та Нового часу були позначені великою кількістю видань (зокрема, підручників) з логіки. Так, у 1620 році Ф.Бекон видає «Новий Органон», а в 1662 в Парижі авторами П.Ніколь та А.Арно видається підручник «Логіка Пор-Рояля».

Френсіс Бекон був першим, хто виступив проти схоластичної логіки, стверджуючи, що логіка мусить бути живою наукою, допомагати робити нові відкриття. Тому, бажаючи показати своє новаторство й відмінність від Аристотеля, він зумисне називає свою працю «Новий Органон».

Тепер ми підійшли до основного нашого питання. Логіка Пор-Рояля – це книга з дедуктивної логіки, що вийшла в Парижі в 1662 анонімно під назвою («Логіка або Мистецтво мислити»). До початку 19-го століття вона була найпопулярнішим підручником логіки, витримала понад 50 французьких видань, кілька англійських і латинських перекладів. Лейбніц назвав цю книгу чудовою, незважаючи на виражену в ній адаптацію логічної думки до методологічних принципів картезіанської філософії.

Своє друге ім'я – «Логіка Пор-Рояля» – книга отримала за місцем народження – янсеністським монастирем Port-Royal des Champs, де жили і працювали її автори – французькі вчені А.Арно і П.Ніколь. Створюючи книгу, вони вирішували завдання, намічені Декартом: відокремити «вірні і добрі» правила логіки від «шкідливих і зайвих». При цьому вони пішли шляхом спрощення або відкидання всіх («схоластичних») тонкощів, вироблених логічною думкою попередніх епох. Так, вони обходять тему логіки висловлювань (*consequentiae*), семантичних парадоксів (*insolubilia*), зачатки часової логіки (*obligatoria*) і вчення про невласні символи (*syncategoremata*). Однак, демонструючи критицизм стосовно схоластики, автори одночасно реабілітували силогістичну дедукцію (на противагу індуктивізму епохи Відродження), правда, за явного зниження інтересу до символічного аспекту цієї дедукції: напівформальний апарат аристотелівської теорії по суті був скасований і замінений поясненнями на прикладах, які до речі (*à propos*) використовувались для пропаганди картезіанської філософії та теологічних істин. При цьому і думка Декарта, що точні міркування можна знайти тільки в математиці, і його ідея *mathesis universalis* в «Логіці Пор-Рояля» відображення не знайшли. Виключивши будь-який натяк на математичний аналіз умовиводів, автори

трактують логіку не як науку, а як мистецтво, – але не як мистецтво «обчислення висновків» шляхом комбінування формул, а як мистецтво з точку зору здорового глузду, тобто судити про речі окрім всіляких формул, керуючись тільки «природним світлом розуму». Якщо доказ очевидний, але суперечить правилам, потрібно відкинути правила. Ось чому головним предметом аналізу автори вважають не логічний висновок, а його засновки: помиляються зазвичай не тому, що погано роблять висновок, а тому, що виходять з помилкових посилянь. Звідси, головна увага приділялась прикладним та методологічним аспектам логіки як умовам «прояснення сенсу» суджень і розвитку «здатності судження» (важливий розділ їх логіки – аналіз суджень як складових силлогізму).

Характеризуючи методологічний аспект «Логіки Пор-Рояль», слід зауважити, що її автори ще не роблять різниці між критеріями істинності і правильності, часто апелюючи не до форми, а до інтуїтивної ясності міркування. На нашу думку, «природний спосіб викладу істини» – причинно-наслідковий, а не логічний, тому треба прагнути до «природного зв'язку ідей». Прикладом неприродних міркувань є непрямі докази. Згідно думки авторів «Логіки Пор-Рояля», опосередковано можна доводити тільки негативні положення, але не можна доводити судження існування. Не можна також робити висновок від часткового до загального. Тільки повна індукція є вірним засобом пізнання. Не всі математичні судження аналітичні, а тільки аксіоми, які пізнаються умоглядно. Очевидність (інтуїтивна ясність) є ознакою аналітичності: реальне і неочевидне не можна брати як аксіому, але номінально можна. Теорію визначень автори запозичують у Паскаля, а загальне вчення про метод – у Декарта. Обидві теорії автори відносять до «найкориснішої та найважливішої» частини загальної логіки. У розділі про визначення вони вказують на необхідність зважати на звичайні слововживання і строго розрізняти визначення імені (*definitio nominis*) і визначення речі (*definitio rei*). А в розділі про метод вони вказують на: 1)

аналіз (метод рішення або винаходу), який служить для відкриття істин і 2) синтез (теоретичний метод), який служить для викладу істин уже відкритих.

Оцінюючи «Логіку Пор-Рояль» в цілому, можна зробити висновок: незважаючи на те, що ця логіка була кроком від математичного напрямку розвитку логіки, створений нею образ цієї науки сприяв тому, що вона з того часу не полишала кафедр вищих навчальних курсів, гімназій та університетів.

Список використаних джерел та літератури

1. Попов П.С. История логики нового времени. М., 1960, с. 32–35;
2. Стяжкин Н.И. Формирование математической логики. М., 1967, с. 204–206;
3. Пор-Рояля логика (Новосёлов М.М.) / Философская энциклопедия, М., 1967;

Карпов Олексій
аспірант ЖНАЕУ

Науковий керівник - канд.філос.наук
С. Ф. Шевчук

ОСНОВИ НАУКОВОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ НАУКИ К. ПОППЕРА

Актуальність дослідження та обговорення проблеми раціональності обумовлена зростаючим занепокоєнням вчених про долю людства в цілому та подальші перспективи розвитку науки і техніки зокрема.

Автори численних публікацій з даної проблеми, відповідаючи на питання: «Що таке раціональність?», вказують на різні її характеристики. Тому відшукати єдине універсальне розуміння цього поняття неможливо. Зіставлення та аналіз різних, часто конфліктуючих між собою позицій, сприяє становленню нового осмислення цієї проблеми.

Трактування змісту поняття «наукова раціональність» залежить від того, що розуміють під «науковістю», або які ознаки науки вважаються

визначальними. В цьому відношенні цікавою є концепція наукової раціональності К. Поппера, видатного представника сучасної постпозитивістської філософії науки, який розробляв свою концепцію, спираючись на методологію історико-наукових досліджень (питання історії розвитку науки).

Наука і філософія – це дві частини попперівської раціональності. Позитивістська концепція співвідношення філософії і науки полягала в утвердженні пріоритету частково-наукового пізнання порівняно з традиційно філософським. Однак, численні спроби позитивістів побудувати наукову філософію закінчилися провалом. К. Поппер повернув інтерес позитивістів до метафізики і філософських проблем науки. Він зауважив, що наука принципово не є вільною від певних філософських припущень та уявлень "метафізичного" характеру. Це обумовлено цілісністю функціонування людської свідомості і внутрішнім взаємозв'язком всіх її когнітивних структур. Під раціональністю К. Поппер розуміє постійну апеляцію до доказів розуму, де дуже важливу роль посідає критика, яка, виявляючи помилки, дозволяє зрозуміти складність тієї проблеми, яку слід вирішити. Метод критики ефективний в тому випадку, якщо людина свідомо займає критичну позицію, і це характерно для природничих наук не меншою мірою, ніж для філософії. «Метод, який ми маємо на увазі, полягає в ясному, чіткому формулюванні обговорюваної проблеми і в критичному дослідженні різних її рішень», – уточнюють К. Поппер, К. Хюбнер, Т. Роззак і ін. [1]. Їх аргументація обґрунтована, але вона має значення не для самої науки, а для певних концепцій наукової раціональності. І.Т. Касавін і З.А. Сокулер виділяють дві такі концепції. Перша – аналітична, яка вбачає в науці раціональний засіб прийняття рішень і розраховує дати нормативні правила вибору таких засобів (неопозитивізм і К. Поппер). Друга – прагматична, яка звертає увагу на соціальні умови наукової діяльності і намагається пояснити науку, розкриваючи зміст цих умов (Т. Кун, П. Фейєрабенд, Н. Хенсон і ін.).

Наукова раціональність, і навіть раціональність взагалі, розглядається К. Поппером як критичність наукової рефлексії, здатність наукових положень бути спростованими; наука – це рефлексивне осмислення будь-якої пізнаваної реальності, націлене на безперервний розвиток і пов'язане з критичною оцінкою результатів пізнання. Але в такому випадку поняття раціональності може бути застосоване не тільки до науки, а й до будь-якої пізнавальної системи з рефлексією (магія, релігія, міф, мистецтво і т.д.). Це як раз і виявляє відхід філософа від традиційної концепції наукової раціональності, неявно передбачаючи критику на його адресу. Дж. Хіттангаді пише: «Відкриття Т. Куном тієї обставини, що вчені зазвичай некритичні щодо деяких фундаментальних уявлень, робить цю попперівську позицію безплідною» [2].

Т. Кун бачить науковий процес як конкурентну боротьбу наукових співтовариств за право виступати від імені наукової раціональності. Він розрізняє «нормальну» і «революційну» науку і пов'язує раціональну дискусію з критикою дій і компетенції вченого, але не з критикою умов його діяльності. І. Лакатос у своїй концепції спробував розвинути методологічну концепцію К. Поппера так, щоб вона відповідала реальній історії науки, яка проявляє себе в становленні, зростанні і зміні науково-дослідних програм. На його думку, раціональною є дослідницька діяльність, спрямована на зростання емпіричного знання. Будь-яка інша орієнтація – нераціональна. Слід зазначити, що на різних етапах еволюції філософського знання ідея раціональності набувала певних історичних форм. Класичному раціоналізму була необхідна дихотомія: століття розуму і ворожого йому – століття нерозуміння і невігластва. Для позитивістів останнім була метафізика; вони переймалися демаркацією, намагаючись відгородити науку від проникнення елементів метафізики. Для К. Поппера ворожими науці виступають догматичні, некритично сприйняті системи подання [2].

Еволюція розгляду проблеми раціональності в значній мірі визначалася дискредитацією позитивістської програми дослідження науки.

Ця програма прагнула дати просте і послідовне вирішення проблем, пов'язаних з природою та структурою наукового знання, і тим самим наукової раціональності. Саме поняття раціональності або наукової раціональності тут не було предметом спеціального аналізу тому, що його зміст мався на увазі сам собою. У неопозитивістській доктрині основна увага приділялася мові.

Один з основоположників неопозитивізму Л. Вітгенштейн вважав, що ясність наукових висловлювань досягається завдяки ясності і точності логічних понять. Дослідження фактів (того, що представлено мовою) належало конкретним наукам, а в логічному аналізі мови науки зверталась увага на те, як представлені ці факти за допомогою понять і висловлювань. Основною в неопозитивістській програмі науки була проблема критеріїв науковості та істинності наукового знання. При цьому робилася спроба логічно обґрунтувати істинність теорії підтверджуваністю її досвідом. Критерій дослідної верифікації був одночасно критерієм науковості, а індуктивний метод вважався єдиною можливим науковим методом.

К. Поппер першим усвідомив обмеженість неопозитивістського підходу до вирішення проблем наукового знання. Він відкинув чуттєву достовірність як критерій істинності. Істинність теорій гарантується не можливістю збігу з досвідом, а можливістю зіткнення з ним. Ніяке число висловлювань про спостережуване, не може свідчити про істинність певної теорії. Жодна теорія логічно не випливає з досвіду. Всі теорії або закони можна вважати гіпотетичними. Тому вченим був відкинутий принцип індукції, як принцип, що не дає права логічно обґрунтовувати достовірність теорій. Головною причиною, за якою К. Поппер заперечує індуктивну логіку, є те, що вона не встановлює критерію відмінності емпіричних теоретичних систем від систем метафізики. Верифікаціонізму неопозитивістського підходу до проблеми розмежування філософ протиставляє критерій фальсифікаціонізму, який став вихідним методологічним правилом в попперівській логіці наукового дослідження.

Теорія відповідає критерію науковості, якщо існує методологічна можливість її спростування за допомогою експерименту. Іншими словами, наукова теорія не може бути принципово незаперечною, якщо вона містить інформацію про емпіричний світ. Тільки в цьому випадку вона здатна прийти в зіткнення з досвідом, і її можна систематично піддавати перевіркам, в результаті яких можлива фальсифікація. Згідно з критерієм фальсифікації не обов'язково, щоб уже в момент висунення теорії можна було реально здійснити експеримент для її перевірки. Важливо, щоб можливість постановки такого експерименту існувала в принципі, тобто, щоб клас потенційних фальсифікаторів теорії не був порожній. Коли мова йде про встановлення хибності наукової теорії, то критерій К. Поппера застосовується не цілком строго. Теорія вважається істинною до тих пір, поки не встановлена її хибність, поки вона витримує найсуворіші перевірки за допомогою найризикованіших експериментів. Результати експериментів, які підтверджують наслідки з даної теорії, зараховуються до класу її обґрунтувань. З сучасної наукової практики відомо, що деякі теорії продовжують використовуватися далі, хоча формально є фальсифікованими, так як встановлено факти, що суперечать їм. Це говорить про існування великого класу її обґрунтувань і про те, що більш досконалих варіантів теорій ще не створено, або такі варіанти незручні в застосуванні. Якщо в рамках даної теорії можна пояснити будь-який, навіть уявний, експеримент, то це означає, що теорія не є помилковою, а значить – ненауковою. У цьому сенсі вчені цілком строго дотримуються основоположного критерію науковості К. Поппера.

Це особливо важливо в наш час, коли в соціальних мережах, по телевізору, у пресі часто користуються популярністю абсурдні і брехливі теорії, які цілими спільнотами людей виставляються як щось незрозуміле і недосліджене, невизнане сучасною наукою, але є незаперечним фактом. Всіх їх об'єднує одне – невизнання такої речі, як науковий експеримент.

Фундаменталізм був панівним умонастроєм класичної та сучасної західноєвропейської філософії з XVII по першу половину XX ст. Ні діалектична теорія пізнання, ні революція у фізиці кінця XIX - початку XX ст. не змогли відразу змінити переважаючу традицію. Позитивісти покоління Е. Маха, А. Пуанкаре і П. Дюгема першими зробили спробу очистити науку від «метафізики» і поставити її на тверде підґрунтя «досвіду». Далі їх роботу продовжили логічні позитивісти. Позитивістська програма розвивалася в дусі класичного емпіризму, що приймає в якості єдино надійного джерела знання чуттєве сприйняття, і класичного раціоналізму, що допускає можливість отримання строго достовірного знання.

У зв'язку з новою ситуацією в науці і кризою логічного позитивізму підвалини фундаменталізму серйозно захиталися. К. Поппер виступає не тільки з критикою фундаменталізму, але і з повним запереченням самої проблеми обґрунтування знання як такої. Він вважає, що саме витoki помилкової епістемології, помилкової теорії знання, кореняться в початковій постановці питання про джерела нашого знання. Сама постановка питання в корені хибна. Ні розум, ні відчуття (сприйняття) не є визнаними епістемологічними авторитетами, непогрішимими опорними точками пізнання [5].

Таким чином, розмірковуючи про природу наукового знання, К. Поппер вдається до критичного аналізу сучасних йому теоретичних систем, що претендують на науковість. Проблему наукової раціональності він пов'язує з проблемою демаркації науки і ненауки і для її вирішення висуває критерій фальсифікації. Сама ідея передбачуваності містить в собі стратегію наукового відкриття: від припущень до спростування і потім до поліпшення припущень за допомогою критики. Отже, методологічну основу філософської концепції К. Поппера складають критицизм і фалібілізм, в гносеологічному сенсі – це чистий раціоналізм, а в метафізичному – це спроба відродити метафізику з її спекулятивними прагненнями, дати

загальну картину буття. Сама концепція прагне бути теорією наукової раціональності – системою раціонального зростання наукового знання.

Список використаних джерел та літератури

1. Поппер К. Логіка наукового дослідження. М., Республіка, 447 с., 2004а.
2. Касавін І.Т., Сокулер З.А. Раціональність в пізнанні і практиці: Критичний нарис. М., Наука, 191 с., 1989.
3. Фрагменти ранніх грецьких філософів. У 2 ч. Від епічних теокосмогоній до виникнення атомістики. М., Наука, 575 с., 1989.
4. Фрімен Ю., Сколімовський Г. Пошук об'єктивності у Пірса і Поппера. В кн .: Еволюційна епістемологія і логіка соціальних наук: Карл Поппер і його критики. М., Едіторіал УРСС, с.222-279, 2000..
5. Поппер К.Р. Припущення і спростування: Зростання наукового знання. М., ТОВ «Видавництво АСТ», ЗАТ НВП «Єрмак», 638 с., 2004б.
6. Поппер К.Р. Відкрите суспільство та його вороги. У 2 т. Т. 2: Час лжепророків: Гегель, Маркс та інші оракули. Там же, 528 с., 1992б.
7. Сокулер З.А. Проблема обґрунтування знання (Гносеологічні концепції Л. Вітгенштейна і К. Поппера). М., Наука, 177 с., 1988.